

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут соціально-гуманітарного менеджменту
Кафедра філософії та культурного менеджменту

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
на тему:
**«Семантика й символіка кольору в українських
замовляннях»**

Виконала студентка IV курсу, групи К-41
напрямку підготовки Культурологія
ОПП Культурологія
Захарчук Марія Валеріївна

Керівник:

доктор філологічних наук,
професор
Янковська Жанна Олександрівна

Рецензент:

доктор філософських наук,
проф. Зайцев М. О,

Острог – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СЕМАНТИКИ ТА СИМВОЛІКИ КОЛЬОРУ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ТВОРЧОСТІ.....	7
1.1. Історико-теоретичні аспекти кольоросимволіки.....	7
1.2. Символіка кольору української магії як окремий аспект дослідження.....	15
<i>Висновки до Розділу 1.....</i>	<i>26</i>
2. РОЗДІЛ 2. ЗНАЧЕННЄВІ АСПЕКТИ СИМВОЛІКИ КОЛЬОРУ В РІЗНИХ ВИДАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ.....	28
2.1. Семантика й символіка кольору в любовних замовляннях.....	28
2.2. Значення кольору в господарських замовляннях.....	34
2.3. Семантика кольоросимволіки в лікарських замовляннях.....	39
2.4. Семантика й символіка кольору в родинно-побутових замовляннях.....	47
<i>Висновки до Розділу 2.....</i>	<i>51</i>
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	58

Вступ

Актуальність теми. Українські замовляння є унікальною частиною національної культури, яка відображає традиції, вірування та цінності українського народу через символіку, колорит та різноманіття образів. Замовляння відіграють значну роль у народних обрядах, святкуваннях, весільних церемоніях та різноманітних життєвих подіях, віддзеркалюючи багатоаспектність і глибину українського культурного спадку.

Особливості українських замовлянь в науковій думці виявляються через символічне й міфологічне навантаження кожного образу, колірні та формальні аспекти, що передають традиції, вірування та естетичні уявлення українського народу. Культурологи досліджують їхню роль у формуванні колективної пам'яті, виявляють функціональність у народному мистецтві та обрядовому житті, а також розглядають замовляння як важливий аспект етнічної ідентичності.

Кольори завжди відігравали важливу роль у житті українців, відображаючи їх світогляд, вірування та емоційний стан. Дослідження семантики та символіки кольору дозволяє розкрити їх глибинний смисл, аби розуміти його вплив на психіку та емоції людей, а також виявляти традиційні образи та асоціації, що відображають культурну спадщину народу.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що проблема дослідження особливостей українських замовлянь та семантики й символіки кольору в них недостатньо була розглянута дослідниками, що вказує на *актуальність* цього дослідження.

Мета дослідження: здійснити теоретичне та практичне вивчення особливостей семантики й символіки кольору в українських замовляннях.

Завдання:

- зібрати емпіричний та теоретичний матеріал із теми дослідження;
- дослідити історико-теоретичні аспекти кольоросимволіки;
- здійснити аналіз символіки кольору української магії;
- дослідити значеннєві аспекти символіки кольору в різних видах українських замовлянь;

- проаналізувати семантику й символіку кольору в любовних замовляннях;
- дослідити особливості значення кольору в господарських замовляннях;
- здійснити аналіз семантики кольоросимволіки в лікарських замовляннях;
- проаналізувати семантику й символіку кольору в родинно-побутових замовляннях.

Об'єкт дослідження: українські замовляння.

Предмет дослідження: особливості семантики й символіки кольору в українських замовляннях.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складають: принципи структурно-функціонального методу, символічного та етнографічного методу, аналіз літератури, аналіз та синтез наявної дослідницької бази, обробка та аналіз даних, системний, порівняльний, історичний та пізнавальний підходи. Структурно-функціональний метод у дослідженні допомагає систематизувати та проаналізувати, як кольори використовуються і яке значення вони мають. За методом узагальнення матеріалу було здійснено аналіз символіки кольорів в українських замовляннях. Етнографічний метод допоміг глибоко вивчити культурний та історичний контекст, у якому замовляння виникали та використовувалися. За термінологічним принципом було дано визначення основним поняттям, що були використані в роботі. В межах системного підходу було цілісно проаналізовано особливості українських народних замовлянь та здійснено аналіз цієї теми в роботах науковців. У межах дослідницького методу було застосовано комплексний міждисциплінарний підхід, який несе в собі сучасні напрацювання багатьох суміжних дисциплін – історії, етнології, українознавства, соціології тощо.

Джерельна та теоретична база дослідження. Джерельну базу дослідження становлять праці Л. Мусіхіної «Магія українців устами очевидця», М. Москаленка та М. Новикової «Українські замовляння», В. Садовничої «Старовинна магія українців», М. Новикової «Прасвіт українських замовлянь», В. Мойсієнко «Поліські замовляння», В. Креслав «Українські магичні замовляння», «Ви, зорі-зориці... Українська народна магична поезія:

(Замовляння)» (упоряд. М. Г. Василенко, Т. М. Шевчук), замовляння, зібрані А. Шкарбаном тощо.

Структурний і семантичний аналіз кольоропозначення ґрунтовно досліджує О. Дзівак, об'єднуючи кольори у своєрідну мікросистему, яка має певну внутрішню структуру. Серед вітчизняних науковців, які досліджували кольоросимволіку, варто відзначити Ю. Аніщенко та С. Єрмоленко, які досліджували семантику та символіку кольору в аспекті лінгвокультурного феномену. В. Горобець досліджував історію назв кольорів в українській мові. А. Кириченко аналізував семантичні характеристики назв кольорів у східнослов'янських мовах. А. Критенко вивчав семантичну структуру назв кольорів в українській мові. Серед науковців, які вивчали особливості українських та прадавніх замовлянь можна відзначити: І. Гунчика, М. Василенка, Т. Шевчук, В. Войтович, С. Горбаненка, В. Мойсієнка, М. Москаленка, Л. Мусіхіну, М. Новикову, О. Павлова, А. Темченко тощо.

Наукова новизна роботи. У роботі зроблено спробу окреслити й узагальнити науково-теоретичні й практичні аспекти кольоросимволіки українських замовлянь. Здійснено аналіз тематичних груп замовлянь на предмет пояснення у них семантики і символічного навантаження кольору.

Теоретичне і практичне значення. Зважаючи на теоретичне та прикладне спрямування, отримані результати можуть бути використані у подальшій дослідницькій науковій сфері, при читанні курсів з народної культури для учнів та студентів у різних закладах освіти, формування відповідних навчальних програм.

Апробація результатів дослідження.

- Участь в науковій конференції «Дні науки в НаУОА», яка проходила в Національному університеті «Острозька академія» 13 травня 2024 року; тема виступу: «Кольоросимволіка любовних замовлянь».
- Участь у Круглому столі «Жіночі історії війни: Україна 2014–2024» в межах наукової конференції «Дні науки в НаУОА», яка проходила 14 травня 2024 року

в НаУОА, м. Острог; тема виступу: «Програма відновлення для сімей загиблих захисників: досвід Ганни Мягких».

Структура роботи. Робота складається зі Вступу, де вказана актуальність, мета, об'єкт і предмет, завдання, методи дослідження, джерельна база, наукова новизна, теоретичне і практичне значення; двох розділів, висновків, списку використаної літератури. У першому розділі «Теоретичні основи семантики та символіки кольору в українській народній творчості» характеризується поняття «замовляння» в українській народній культурі, йдеться про важливість та значення кольору в українських замовляннях, їх магічно-сакральне значення. Цей розділ ділиться на два підрозділи: «Історико-теоретичні аспекти кольоросимволіки» та «Символіка кольору української магії як окремий аспект дослідження».

У другому розділі «Значеннєві аспекти символіки кольору в різних видах українських замовлянь» проаналізовано семантику та символіку кольору в любовних, господарських, лікарських та родинно-побутових замовляннях. Цей розділ містить у собі чотири підрозділи: «Семантика й символіка кольору в любовних замовляннях», «Значення кольору в господарських замовляннях», «Семантика кольоросимволіки в лікарських замовляннях», «Семантика й символіка кольору в родинно-побутових замовляннях».

У висновках підведено підсумки дослідження. У Списку використаної літератури подано перелік основних джерел та праць, які застосовувалися у дослідженні.

Розділ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СЕМАНТИКИ ТА СИМВОЛІКИ КОЛЬОРУ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ТВОРЧОСТІ

1.1. Історико-теоретичні аспекти кольоросимволіки

Кольоросимволіка в українській народній творчості відображає багатогранність культурних та історичних шарів культури етносу. Кольори мають велике значення в українській культурі, втілюючи у собі не лише естетичні аспекти, а й глибокий символізм, що відображає народні уявлення про світ та його порядок. У нашій культурі кольори були завжди пов'язані з різними аспектами життя та віруваннями народу. За визначенням С. Гончаренка, «культура – це загальна система практичних, матеріальних та духовних досягнень суспільства, які відображають наявний історичний ступінь розвитку як суспільства, так і індивіда, і виявляються у результативних виявах продуктивної діяльності. Культура вважається найзначущішим досягненням та вельми цінним елементом для людства, оскільки, у процесі її формування людина перетворилася з біологічної істоти на соціальну» [12, с. 66–69].

Загалом, визначення культури за С. Гончаренком є комплексним і включає різні аспекти суспільного життя. Узагальнюючи, С. Гончаренко підкреслює комплексність культури як системи практичних, матеріальних і духовних цінностей, що відображають ступінь розвитку суспільства і формують індивіда як соціальну особистість [12, с. 66–67].

Одним із цікавих і важливих аспектів української народної творчості, який пронизує її та має глибокі історичні корені, є використання кольору. Кожен його відтінок в образотворчих виробках, вишивці, розпису, народних прикрасах чи одязі – несе в собі не лише естетичний зміст, але й віддзеркалює історичні періоди, традиції та світогляд спільноти. Своє відображення колір знаходить і в усній народній творчості, зокрема – у замовляннях.

Кольори завжди виражаються в контексті історично-національних та регіональних особливостей. Великі історичні епохи мають свої унікальні кольорові вирази та особливості кольоромислення. Кольоровий спектр виступає

не лише як художній засіб, але і як виразник духовного та культурного розвитку суспільства, що визначає його естетичні досягнення та відображає рівень розуміння природи, навколишнього середовища, засіб спілкування та предмет естетично-духовного обміну.

У «Короткій історії теорії кольору» розвиток уявлень про колір пов'язано з загальними періодами розвитку культури, які можна узагальнити в таку періодизацію:

I. Первісне суспільство

- міфологізація та ототожнення кольорів з важливими речовинами і стихіями у житті.

II. Рання історія

- канонізація кольорів у відповідності до будови космосу у релігійних концепціях (Єгипет, Китай, Передня Азія);
- використання кольору для діагностики хвороб (Іудея, Древня Греція).

III. Античність (3 000 до н. е. – 400 н. е.)

- міфологізація колірних відношень як психофізіологічна система об'єднання зовнішнього світу та інтелекту;
- створення «античного колориту».

IV. Середньовіччя (XII-XV ст.)

- інтерпретація колірної семантики відповідно до релігійних канонів християнства та ісламу.

V. Відродження (XV-XVII ст.)

- втрата символічного значення кольору;
- створення «практично-живописних» систем кольорів.

VI. Епоха Просвітництва (XVII-XVIII ст.)

- Ньютон – фізична класифікація кольорів за довжиною хвиль;
- Гете – психофізіологічна основа згідно з враженнями від кольорів;
- Ломоносов – трикомпонентна теорія колірного зору;
- Куля Рунге – тривимірне представлення кольору.

VII. XIX ст.

- Гельмгольц – фізіологічне представлення трьох основних кольорів для оптичного змішування;
- Герінг – чотириколірна опонентна теорія фізіологічного кольоросприйняття;
- Бецольд – спроби дати правила колірної гармонії.

VIII. XX ст.

- диференціація колірних систем залежно від практичного застосування (Шеврель, Оствальд, Манселл, Іттен, Цойгнер, Хард, Шугаєв);
- дослідження механізмів зору людини та зв'язків кольору з психікою (Рок, Рабкін, Теплов, Хьюбел і Вайзел);
- створення теорій колориту (Кандінський, Волков, Зайцев, Миронова) [36; 30].

В українській народній творчості колір відіграє надзвичайно важливу роль, втілюючи в собі багатоаспектні значення та символіку. Кожен колір стає своєрідним кодом, носієм значень, який не лише прикрашає виріб чи образ, але й переносить в собі глибокий зміст і зв'язок з історією, традиціями та культурним спадком. Українські митці використовують палітру кольорів для вираження різноманітних емоцій, підкреслення національного характеру та відтворення природної краси. Наприклад, червоний колір часто асоціюється з любов'ю, енергією та вогнем, тоді як синій може символізувати піднесеність та духовність.

Українська народна вишивка, розпис, виготовлення національних костюмів та інші види мистецтва стають своєрідним полотном, на якому розкривається багатство та глибина кольорового вираження. Це не лише художній елемент, а й мова, якою український народ виражає свою ідентичність, віру, традиції та почуття належності до великого культурного спадку, що відображається і у вербальній творчості народу. Д. Бакєєва підкреслює, що «колір є важливою категорією в культурі, яка транслює інформацію про універсальність історичного розвитку нації, народу, особливості взаємодії етнічних груп, їх традиції та художнє сприйняття світу» [3, с.31]. Дослідження авторки свідчить, що колір виявляється через асоціації, символи та значення, відображаючи морально-етичні аспекти життя людей. Вона розглядає символіку кольорів як зумовлену культурним контекстом, де колірний символ містить код

для доступу до масової свідомості. Д. Бакєєва аналізує колір у контексті мистецтва, враховуючи зв'язок цього явища з формою, значенням, обрядами, міфологією та релігією. Крім того, науковиця вивчає вплив кольору на психоемоційну сферу людини, розглядає естетичні аспекти кольору та висвітлює значення кольору як засобу психодіагностики та терапії [3]. Натомість О. Крижанська у своїх дослідженнях вказує на необхідність застосування індивідуального підходу при градації колірних характеристик. У її працях відзначається, що всі українські назви кольорів можна розділити на дві лексико-семантичні групи – первинні та вторинні. Первинні назви визначають абстрактні колірні якості та не мають прямого відповідника серед іменників. Зокрема, їхнє походження та зв'язок з конкретними назвами відкриваються через етимологічний аналіз, наприклад, «червоний», «рум'яний», «рудий», «жовтий», «зелений» і так далі. У другій групі знаходяться вторинні назви, які передають конкретний колір за подібністю до предметів і явищ оточуючого світу. Наприклад, «бурштиновий» відтворює колір бурштину, «горчицевий» – яскравий жовтий, нагадуючи колір гірчиці. Такі назви вже мають прямий зв'язок з предметами або явищами, що дозволяє легше уявити собі колір, який вони описують. Українська народна творчість багата саме на такі вторинні назви кольорів. Наприклад, у вишивці та розписах хат зустрічаються такі назви, як «сірецька вишня» для темно-червоного кольору, «синьооке небо» для яскраво-блакитного тощо. Це свідчить про глибокі зв'язки українського народу з природою та вміння виражати свої спостереження через мову та образотворче мистецтво [38, с.22].

Згідно з класифікацією А. Критенко, українські кольорові назви традиційно розподіляються на «основні» і «другорядні». Основні назви є спадкоємцями старовинного походження, генетично пов'язаними з кольоровими визначеннями в інших слов'янських мовах, і складають основу всієї лексико-семантичної групи кольорових назв, довкола якої розташовані назви, які з'явилися пізніше. Серед цих основних назв можна виділити сім семантично незалежних, які вказують на «колір без відтінків»: червоний, жовтий, зелений,

голубий, синій, білий, чорний. Всі інші назви визначають відтінки основного тону, вказують на інтенсивність колірного відтінку, змішування кольорів, описують колірні ознаки, які предмет набув у результаті якої-небудь дії чи процесу, а також інші характеристики. Ці назви семантично групуються навколо «основних», охоплюючи майже усі наявні в мові кольорові терміни, такі як «сіруваті», «зелененький», «чорнющий», «блідий», «багристий» та інші [39, с.107]. У наукових дослідженнях Т. Семашко зосереджено увагу на аналізі семантичних трансформацій колоративів української мови та їх виявленні в художньому дискурсі. Автор використовує колористику для створення унікального образу світу, в якому кожен колір володіє особливим значенням. За словами дослідника, назви кольорів віддзеркалюють індивідуально-авторське сприйняття світу, а семантика колористики дозволяє проникнути в глибини підсвідомості людини. Т. Семашко вбачає в кольорі усвідомлений та ретельно обдуманий засіб, який надає художнику слова можливість акцентувати найважливіші аспекти авторської концепції світу та людини. Автор, аналізуючи тексти В. Стуса, розкриває інтерпретацію кольорів української культури, де чорний символізує комплекс негативних емоцій і драматизм життєвих ситуацій, червоний – любов, щастя та надію, а білий – чистоту та невинність [58, с. 54–60].

Українська давня культура визначалася особливою символікою кольорів, що несли в собі багату семантику. Т. Прокопович, О. Каленюк, Г. Вахрамєєва, які систематизували основні поняття і фактори, що визначають знання і розуміння кольору та колористики характеризують кольорозначення наступним чином:

- червоний – цей колір має глибокі символічні значення в українській давній культурі. Він асоціюється з життям, енергією, любов'ю та сонцем. Червоний також може вказувати на силу та боротьбу за свободу;
- жовтий – символізує світло, тепло та родючість. В українській давній культурі він часто пов'язується з плодючістю землі та багатством;
- синій – представляє небеса та духовність. Він може також вказувати на мир, спокій та глибоке пізнання;

- чорний – часто асоціюється з таємничістю, смертю та вічністю. Українська давня культура може використовувати чорний для позначення релігійних аспектів та містичних образів;
- зелений – вказує на природу, плодючість та нове життя. В українській культурі цей колір часто пов'язується з родючою землею та рослинністю;
- білий – символізує чистоту, невинність та святість. В українській давній культурі його використовували в релігійних обрядах та святкуваннях [53, с.26].

Ці семантичні особливості кольорів використовувалися не лише при декоруванні предметів та образів, але й виражали глибокі релігійні, моральні та філософські аспекти українського життя та світосприйняття. Зазначені автори поділяють кольори на ахроматичні та хроматичні. Ахроматичні кольори охоплюють всі відтінки сірого від білого до чорного. Найяскравішим ахроматичним кольором є білий, а найтемнішим – чорний. Ахроматичні кольори відрізняються відсутністю кольорового тону. Головною різницею між ахроматичними кольорами є їх яскравість. Наприклад, ахроматичний колір може бути білим, світло-сірим, середньо-сірим, темно-сірим або чорним. Також, всі кольори вони умовно розділяють на теплі та холодні. Теплі кольори асоціюються з вогнем, тоді як холодні – з відчуттям холоду. Однак це розділення є відносним, оскільки один і той же колір у різних кольорових контекстах може відчуватися як теплий або холодний. Наприклад, червоний колір поруч із синім може здаватися теплим, але поряд із жовто-зеленим – холодним. Також вони розрізняють власні та невластні якості кольору. До власних якостей відносять кольоровий тон, насиченість та світлість, які є об'єктивно властивими кожному кольору [53].

Історико-теоретичні аспекти кольору в українській культурі охоплюють широкий спектр значень та символіки, які пройшли еволюцію протягом великого періоду історії. Аналізуючи український колористичний код світотворення, зазначимо, що засновані на традиціях, віруваннях і соціокультурних змінах, ці аспекти визначають специфіку сприйняття кольору українським народом. З релігійного контексту у віруваннях та обрядах православ'я кольори відігравали

важливу роль. Наприклад, червоний символізував кров, засвідчуючи жертву та віру; білий – чистоту та святість. Цей колір часто використовувався у різних обрядах, пов'язаних з народженням, весіллям та іншими важливими подіями, проте також символізував і траурність; чорний – смуток і траур. Зі сторони етнічних традицій – у національних вишивках, розписах та національних костюмах використовувалися специфічні кольори, які відображали національний колорит та ідентичність. Також, кольори традиційно асоціюються з різними сферами життя. Наприклад, зелений може вказувати на плодючість землі та природу; жовтий – на багатство та сонячність. А в аспекті мистецтва і літератури кольори використовувалися для вираження настрою, емоцій та символічного змісту. Вони мали специфічне значення, яке залежить від контексту чи авторської інтерпретації.

З розвитком сучасної культури та дизайну кольори отримали нові значення та інтерпретації. Сучасні художники, дизайнери та модельєри часто експериментують із палітрою для вираження індивідуальності та творчого підходу.

Отже, кольори завжди відігравали важливу символічну роль у різних аспектах культури суспільства. Вони не лише сприймалися як елементи природи чи матеріальних об'єктів, але й носили глибокий символічний зміст, що відображав різні аспекти життя, вірувань, моральних цінностей і соціокультурного розвитку.

Для давніх слов'ян кольори відігравали важливу роль як у повсякденному житті, так і в ритуалах та обрядах. Одним із найвідоміших кольорів у давньослов'янській символіці був білий. Він асоціювався зі світлом, добром, чистотою та божественністю. Білий колір був важливим у різних обрядах, зокрема весільних та похоронних, де символізував нове життя та очищення душі. Червоний колір також мав особливе значення для давніх слов'ян. Він символізував вогонь, життя, силу та енергію. Червоний був важливим елементом у багатьох обрядах та обрядовостях, зокрема весільних, де він вважався захистом від злого ока та негативних сил.

Інші кольори також мали свої символічні значення. Наприклад, чорний часто асоціювався з темрявою, смертю та загибеллю, а зелений – з природою, плодючістю та відродженням. До того ж, у давній міфології ці кольори асоціюються зі стихіями та мають властиву лише їм енергетику: зелений приносить енергію Дерева, червоний – Вогню, білий символізує стихію Металу, синій – стихію Води, чорний – стихію Землі, а жовтий – стихію Сонця.

Автори навчального посібника «Основи кольорознавства та декоративно-прикладного мистецтва» пишуть, що «вірування про кольоросимволіку у давніх слов'ян були вкорінені в їхню культуру і тісно пов'язані з природними явищами та життєвими циклами. Вони відображали важливі аспекти життя та сприйняття світу, а їх вплив можна спостерігати у різних сферах давньослов'янського життя» [53, с.57]. Зміна уявлень про колір відбувалася відповідно до соціокультурних змін у суспільстві. Від міфологізації та релігійної канонізації до наукового підходу та досліджень у галузі фізіології та психології – це свідчить про те, «як колір виходив за межі природи, стаючи предметом вивчення та тлумачення» [53, с.71].

Загалом, в українській культурі уособлені традиційні уявлення про кольори ґрунтуються на народних віруваннях, обрядах і звичаях. Ці уявлення знаходять своє вираження у фольклорі, народних піснях, казках та інших формах народного мистецтва. Кольори уособлюють мовні аспекти культурних цінностей, що відображають ставлення до природи, суспільства, релігії та інших ключових аспектів життя. Їхнє використання сприяє формуванню ідентичності та спільного світогляду в межах культурної спільноти.

1.2. Символіка української магії як окремий аспект дослідження

Існування особливих значень кольору виявляється не лише у сфері психології, культурології та лінгвістики. У різних формах ця ідея знаходить відображення в давніх релігійних текстах, алхімії, магії, астрології, ритуальній практиці та кольорових аспектах прикладного мистецтва. Колір може бути розглянутий як символ того, що не піддається візуальному вираженню (образ

бога, космічних сил чи загробного існування). У різні історичні епохи, особливо в періоди переломних подій, кольори використовуються як символи відповідних ідей або подій.

Кольори завжди відображають історично-національні та регіональні особливості. Великі історичні епохи мають свої унікальні колірні вирази та мовлення. Декоративно-прикладні речі стають виразниками духовного й культурного розвитку суспільства, свідчать про його естетичні смаки, відображають сприйняття оточуючого світу та взаємодію культур. Вже на ранніх стадіях формування первісного суспільства колір служив для виділення та позначення ключових сфер людського досвіду, допомагав орієнтуватися в просторі та часі, що робило його ефективним засобом регулювання відносин між людиною і предметним світом, між світом людей і світом релігійно-магічних та природних сил [40, с.16].

До поширення християнства особливості існування магії були широко відомі в різних культурах та релігіях. На основі напрацювань дослідників первісної релігії, зокрема таких, як І. Шаталович, Л. Байрак, К. Кислюк, М. Кучер можна виокремити основні риси існування магії до християнства, які узагальнили наступним чином:

1) сполучення з релігією, оскільки магія тісно пов'язана з релігійними віруваннями та обрядами до прийняття християнства. Вона часто входила в склад релігійних практик і була невід'ємною частиною життя;

2) елементи природи та обрядовість, оскільки магія часто включала в себе використання природних елементів, таких як трави, камені, вода, для викликання дивовижних явищ. Обрядовість та ритуали були важливою частиною магічних практик;

3) магія в побуті, яка була поширеною, включаючи застосування чаклунства, заклинань та амулетів для захисту від лиха чи залучення удачі. Люди вірили в магічну силу певних предметів та дій;

4) цільове використання, оскільки магія слугувала різноманітним цілям, включаючи лікування від хвороб, передбачення майбутнього, забезпечення удачі в полюванні та зборі;

5) магія в релігійних обрядах, оскільки багато релігійних обрядів містили магичні елементи, які спрямовувалися на спілкування з невидимим світом чи викликання дивовижних подій;

6) магія як частина культури, оскільки вона була вбудована в культуру та повсякденне життя спільнот. Вона допомагала пояснювати природні явища та непередбачувані події [68, с. 35].

Загалом І. Шаталович та Л. Байрак розповідають про те, що в архаїчному суспільстві магія і образ могутнього знахаря, чаклуна або шамана були нероздільними. Ці фігури мали здатність впливати на явища природи та людей за допомогою надприродних сил. Це означає, що первісна магія була не лише частиною культово-обрядового життя, але й включала в себе сферу таємничих, магичних знань, доступних лише обраним особам або тим, хто належав до езотеричного кола посвячених [68, с. 36].

Після поширення християнства багато з цих магичних елементів і обрядів стали сприйматися як суперечливі християнські вірування, що спричинило їх відхід або перетворення в рамках нової релігійної парадигми. Разом із тим, певні елементи та символи магії збереглися в народних традиціях та фольклорі, взаємодіючи з християнською релігією у формі обрядів і побутових практик.

Вчені різних галузей розглядають колір як носія особливих значень. Ця думка про існування унікальних концепцій кольору зустрічається у давніх релігійних текстах, алхімії, магії, астрології, ритуальній практиці та елементах кольорового прикладного мистецтва. Кольори можуть інтерпретуватися як символи того, що важко виразити (наприклад, образ бога чи космічних сил), і в різні історичні періоди, особливо в епохи переломних подій, вони можуть стати символами відповідних подій або ідей [29].

На основі наукової літератури [4;15;32] можна охарактеризувати особливості міфологічної семантики кольорів давніх слов'ян. Встановлено, що

колір – це ознака, що отримує в народній культурі символічне трактування. Символіка кожного з кольорів неоднозначна, найчастіше вони мають протилежні тлумачення.

О. Топчий зазначає, що «традиційно з колоративом білий, концептуальне значення якого збігається в мовах багатьох країн світу, було пов'язане уявлення про світло і життя, радість, істинність та урочистість. Відповідно, цей колоратив був сакральним і глибоко символічним» [63]. *Білий колір* у народній культурі один із основних елементів колірної символіки, протиставлений насамперед чорному та червоному. Білий і чорний кольори знаходяться на полярних точках спектру кольорів, а їх назви і символіка антонімічні. За О. Топчим, білий колір представляє узагальнено ряд кольорів світлих тонів, а також велику колірну інтенсивність, тоді як чорний колір узагальнює темні кольори, і з ним співвідноситься мала колірна інтенсивність або її відсутність. Крім того, білий колір позначає відсутність кольору, він нейтральний і може бути перетворений на будь-який інший колір і отримати будь-яке тлумачення.

У символічній сфері кореляція білий – чорний (світлий – темний) може входити до еквівалентного ряду з парами добрий – поганий, чоловічий – жіночий, живий – мертвий, частково молодий – немолодий (старий) тощо. Можлива кореляція білий – небілий, і тоді білий колір здатний означати сакральність, чистоту, родючість, світло. Найяскравіше міфологічна семантика білого кольору проявляється у ворожіннях, прикметах, повір'ях. Семантична пара хороший – поганий виявляється по відношенню до ознак білий – чорний у серії прикмет, пов'язаних з кішкою або вівцею, що приносять відповідно до свого кольору щастя або нещастя.

Уявлення про «царство п'тьми» як про потойбічному світі, протиставленому «білому світлу», характерне для всіх слов'ян. За віруваннями, наприклад, люди вважали, що померлі нехрещені діти живуть у «темному місці і білого світла не бачать». Біле світло – наше, «це» світло, і воно протиставлене «тому», не білому світлу, як день протиставлений ночі. Біле світло, як і біле день мотивований ознаками «ясний, світлий, чистий». Подібним чином

розмежовується погана і хороша погода, що передбачається за кольором корови, що йде попереду стада. Сонячне світло – і саме сонце – біле, тому першого жнив роботу треба закінчити до заходу сонця, щоб хліб нового врожаю був білий. Таке трактування кольорів знаходимо у дослідженнях І. Голубовської та О. Топчого [11; 63].

Найбільш конкретно і однозначною символікою має *чорний колір*, який Ю. Веклич асоціює як «мороко, землю, смерть, знак жалоби (у сім'ях, де була жалоба, фарбували крашанки в чорний або інші темні кольори – зелений, синій, фіолетовий)» [5]. Чорного кольору зазвичай демонологічні персонажі (з'являються як чорної тварини чи предмета): чорт, банник, овинник, польовий дух. Поширені мотиви чорних тварин: коня, курки, кішки та свині. Поява чорної тварини після смерті чаклуна – свідчення того, що з неї вийшов чорт.

У магічній практиці використовувалися предмети чорного кольору та жертвні тварини. Ніж у чорних піхвах захищає від переляку; чорний терновий шип забивали мерцеві під нігті, «щоб не ходив»; чорну курку обносили навколо посівів від граду та приносили в жертву чумі. Яйце чорної курки допомагало від курячої сліпоти, а молоком чорної корови гасили пожежу, запалену блискавкою [57].

Жовтий колір, жовтизна – ознака, що наділяється в народній культурі переважно негативною оцінкою. Жовтий колір часто сприймався як символ смерті. У слов'янських повір'ях поява жовтої плями на руці віщує смерть. У жовтий колір забарвлюють яйця, призначені для поминання у великодніх, семицьких та троїцьких обрядах. На Великдень, згадуючи померлих на цвинтарях, люди носили із собою червоні та жовті яйця. У суботу, напередодні Трійці, коли поминали померлих «не своєю» смертю і нехрещених дітей, фарбували яйця над червоний колір, а жовтий, і роздавали дітям. Жовтий – один із традиційних епітетів у мові східних слов'ян. Рослини з жовтими квітами використовуються для лікування «жовтих» хвороб (жовтухи та ін.). Властивістю лікувати наділяються жовті предмети (хустки, кільця, посуд), кури з жовтими ногами, жовті метелики.

Жовтий колір у хроматичній характеристиці міфологічних персонажів трапляється рідко. Міфічні істоти, які водять душі на «то світло», є в жовтих тонах, у будинкового волосся жовтого кольору, одна з лихоманок називається жовтою. Жовті кола з'являються на траві, де старий «поверстася в чаклуни» або старша в його сім'ї жінка похнюпилася з відьмами; іноді місця хороводів, трапез русалок відзначені пожовклою засохлою травою. У прикметах жовтий колір означає нещастя, хворобу чи смерть; хто навесні побачить жовтого метелика, буде цього року нещасливий і слабкий здоров'ям.

Зелений колір, зелене – у народній культурі співвідносяться з рослинністю, мінливістю, незрілістю, молодістю. Відзначено сприйняття зеленого кольору як блискучого, сяючого, схожого із золотим та жовтим. Особливо характерні такі уявлення для південних слов'ян. Продукуюча символіка зеленого кольору проявляється у весняній та весільній обрядовості, наприклад, Трійця – зелені святки, Троїцький тиждень – зелений тиждень. У весільних піснях часто трапляються образи зеленого жита, бору, луги.

У похоронно-поминальних обрядах зелений виступає як колір «того світла». Яйця зеленого кольору як поминальна трапеза відомі у східних слов'ян. На Великдень фарбували яйця в зелений колір, якщо в будинку цього року був небіжчик, ця процедура була покликана оновити життя мешканців будинку, очистити, звільнити їх від неживого. Зелений колір був атрибутом «чужого» простору, де мешкала нечиста сила, куди виганялися духи: зелена гора, зелене лісове гушавиння та інші зелені місця, що асоціювалися з хтонічним світом та істотами. Це могли бути такі істоти, як лісові духи, лісовики, грибники, водяники, духи річок та ставків, обереги лісу чи поля, а також інші персонажі з народної міфології. Зелений колір в описах цих істот відображав їхнє пов'язання з природою, життєву силу та енергію, а також їхнє місце в магічному та хтонічному світі, де зазвичай проживали духи.

Червоний колір, червоне – у народній культурі один із основних елементів кольорової символіки, яка виступає в опозиції біле – червоне, або у тріаді біле – червоне – чорне, де червоне протиставлено білому як небіле, «забарвлене»,

«темне». Символіка червоного кольору амбівалентна. Червоний – колір життя, сонця, родючості, здоров'я та колір потойбічного світу, хтонічних та демонічних персонажів. Червоний колір наділяється захисними властивостями та використовується як оберег. Особливо значущі у народних уявленнях червона нитка, червоне полотно, червоне яйце.

Зв'язок червоного кольору з вогнем відбивається у мові («пустити червоного півня»), легендах, що пояснюють наявність червоного кольору забарвленні тварин та повір'ях. Зв'язок червоного кольору з кров'ю проявляється у весільній символіці, часто пояс червоного кольору був невід'ємною частиною костюма неповнолітньої дівчини. Наявністю свіжої крові в тілі «нечистих небіжчиків» (упира, чаклуна) пояснюється червоний колір обличчя. Значення червоного кольору як неординарного, виняткового зумовлене оцінювальною семантикою: червоний – «красивий, цінний, парадний».

У батьківських обрядах червоний колір постає як символ життя, здоров'я; пуповину перев'язували червоною ниткою, вважали, що червоний колір шкіри новонародженого свідчить про довголіття.

Ю. Велич пояснює, що у похоронній обрядовості виражена символіка червоного кольору як того, що належить «тому світу» і одночасно захищає від небезпечного контакту з потойбічним світом. Небіжчику могли зв'язувати руки та ноги червоною ниткою, клали впоперек тіла покійника червону нитку, часто й головний убір для покійного робився з матерії червоного кольору. Труну кілька разів з кінця в кінець обмотували червоною вовняною ниткою, вагітна зав'язувала нитку червоного кольору на пальці, коли йшла прощатися з покійним. Іноді поминальні дні з дому виносили все червоне. На Русальному тижні перед Трійцею поминали потопельників, розбиваючи на їхніх могилах червоні яйця. Червоний колір (хустка, стрічка) присутній у східнослов'янських обрядах «хрещення» та похорону [5].

Червоний колір С. Горбаненко характеризує як оберег, «його семантика співвідноситься з апотропейною семантикою пофарбованого предмета (найбільш значущими є нитка і шерсть) або рослини. Червоною фарбою

креслили магічне коло, на Великдень вмивалися водою, в яку було покладено червоне яйце чи рослину. Як апотропей і лікувальний засіб широко використовувалася червона нитка, її прив'язували на руку чи ногу, залишали висіти на кущах рослин. Від болю в суглобах обв'язували руки червоною вовною, нитками, смугами тканини, вважалося, що це захистить і від лихоманки, переляку. Червоний колір може захистити від змії, мишей, вовка; відігнати злих духів та негодую [13, с.46]. О. Отич зазначає, що комбінація червоний – білий протистоїть поєднанню жовтий – чорний у значенні життя – смерть, світло – темрява, здоров'я – хвороба. Поєднання червоний – білий було характерним для амулетів. Червоний може бути сусідом і з синім кольором у тому ж значенні. Поєднання червоний – чорний характерне для міфологічних персонажів, переважає у костюмах ряжених [48].

Українська магія втілюється в різноманітних обрядах та заговорах, навколо яких обертаються загадкові елементи. Заговори часто включають в себе використання відомостей з народної магії, ритуалів та амулетів. Символіка природних елементів, таких як вода, вогонь, земля та повітря, переплітається зі словесними заклинаннями та магічними формулами.

У світі заговора кольори мають автономний характер. Білий кінь та рудий кінь, білі очі та карі очі – це не просто різні варіації, а абсолютно відмінні об'єкти зі своєю власною символіко-магічною сутністю. Наприклад, за спостереженнями О. Топчого, білий кінь може слугувати знаком присутності божества або владаря стихії, у той час як рудий кінь асоціюється із домашньою худобою. Білі очі можуть бути прикметою «ярильного» божества, тоді як карі очі визначаються як очі звичайної людини [63]. Як зазначає М. Москаленко, заговори – це «молитвослов язичництва. Різні епохи та культури відмінно сприймають спектральну шкалу, надаючи різним кольорам різну вагу. Деякі відтінки вважаються непомітними чи виглядають узагальнено та нечітко, тоді як інші виділяються та активно символізуються» [43, с. 11–12].

Взагалі, для заговора «старшими», надзвичайно «дійовими», високочастотними і високосимволічними кольорами визначаються золотий,

білий, чорний та червоний. У книзі «Українські замовляння» М. Москаленка можна простежити класифікацію колірної символіки українських замовлянь наступним чином:

- «золотий — це колір сакральності, верховенства та чудесності. У кольоровому спектрі він концентрується разом з пурпуровим, ясно-червоним, оранжевим і жовтим на одному його кінці. Золотий часто поєднують з іншими атрибутами влади, царственності і особливої магічної сили. М. Москаленко в українських замовляннях асоціює золото з короною, рогами, хрестом, з місяцем;
- білий — колір «жрецький». Згідно із згаданим автором, зазначимо, що він розглядає символіку білого кольору в контексті його спільності з символікою золотого. Білий, так само як і золотий, вважається «дійовим» та священним кольором, що має велике значення в міфологічних та культурних образах. Білий часто пов'язаний із священними об'єктами, такими як камінь у центрі світу, язичницький олтар та береза як аналог-антипод світового дуба;
- червоний (красний, рудий) вже протягом тривалого часу визначається в архаїці, знаходячи своє відображення в міфах, ритуалах, замовляннях, загадках та магічних казках. Може мати походження в давніх ритуалах, де кров сприймалася як символ життя та сили. У замовляннях, пов'язаних з кровотечею, червоний колір є постійним і відображається як один із численних епітетів, що означають кров. Цей колір став одним із чотирьох найсвятіших у багатьох культурах, оскільки він спільно з ними носить концепції верховенства та магічної сили;
- синій, майже завжди, асоціюється з кольором моря. В акумулятивному переліку це також опис колір очей;
- зелений — виключно пов'язаний з кольором рослинності, такою як жито, лоза, гай і т. д. У замовляннях зустрічається рідко, проте він відіграє важливу роль у символіці примноження, росту та розцвітання;
- жовтий застосовується тільки до трьох об'єктів: кісток, змій, жовтопузих та жовтобрюхих гадин, а також воску. У замовляннях жовтий колір втратив свою священну силу, передавши її золотому, і сам став другорядним — «описовим» або значеннєвим [43, с. 66].

Л. Мусіхіна характеризує магію кольору як особливу форму магічного впливу, пов'язану зі специфічними властивостями та символічним значенням кольорів. За її словами, «кожен колір має свої енергетичні та символічні властивості, які можуть використовуватися для здійснення магічних практик та ритуалів» [44, с.17]. Магія кольору вважається одним із видів кольорової магії, яка базується на віруваннях у вплив кольорів на емоції, стан людини та навколишнє середовище. Ця форма магії може використовуватися для досягнення різних цілей: від зцілення та захисту до привернення уваги чи розвитку певних якостей особистості [44, с. 23–24]. Авторка підкреслює, що «магія кольору є складною системою, яка вимагає розуміння кожного кольору окремо, а також їхніх взаємозв'язків та впливу на психіку людини» [44, с. 22]. Це дозволяє використовувати кольори як засіб впливу на свідомість та підсвідомість людини з метою досягнення конкретних цілей у магічних практиках.

Науковиця аналізує значення кольорів в українській магії та їхній вплив на різні аспекти життя та практики магії. Вона розглядає кольори як не лише естетичні елементи, але й як символи з певними енергетичними, психологічними та магічними властивостями. Наприклад, вона віддає особливу увагу червоному кольору як символу життя, енергії та сили. Він асоціюється з вогнем, кров'ю, пламенем та страстями. Червоний колір в магічних практиках може використовуватися для збільшення енергетичного потенціалу, привернення кохання, активізації життєвих сил. Синій колір української магії Л. Мусіхіна пояснює як спокійний, колір мудрості та глибини. Він пов'язується з водою, небом, духовним зростанням та розумом. Синій колір може використовуватися для заспокоєння, підвищення інтуїції та духовної гармонії. Зелений колір у магії науковиця асоціює з природою, ростом, плодючістю та відродженням. Він є символом життєвої сили, вічного циклу народження і смерті. Зелений колір використовується для покращення здоров'я, відновлення енергії та гармонізації з природою. Чорний колір у магії може мати подвійне значення. З одного боку, він символізує темряву, смерть, загибель, а з іншого – може використовуватися для захисту. Чорний колір в магії може стати інструментом збереження та

відновлення енергійної рівноваги. Жовтий і білий колір часто використовуються в українській магії як символи світла, чистоти, духовності. Вони можуть використовуватися для очищення, зцілення, привернення добра та розумової ясності [44, с.204]. Загалом, Л. Мусіхіна розглядає кольори як магичні інструменти, що взаємодіють з енергіями та символами, властивими українській культурі та магичній практиці.

Отже, кольори відіграли значущу роль в українській культурі та виражали не лише естетичні погляди, а й глибокі духовні переконання. Магічна символіка кольору у історичному контексті українського народу глибоко вплетена в його культуру та традиції. Червоний колір у прадавніх віруваннях часто асоціюється з енергією, вогнем та силою життя. Зелений вбачається як символ природи та плодючості, а синій може представляти небо, воду та незмінність. Ці кольори використовувалися в обрядах, магичних ритуалах та об'єднувалися з природним середовищем для взаємодії з невидимими силами. Магія кольору в історії українського народу стає своєрідним ключем до розуміння його духовного світу та глибоких зв'язків із навколишнім середовищем.

Висновки до Розділу I.

Отже, в українській культурі уособлені традиційні уявлення про кольори ґрунтуються на народних віруваннях, обрядах і звичаях. В історичному аспекті кольоросимволіка в українській культурі має глибоке значення, відображаючи уявлення та цінності українського народу. Червоний колір, пов'язаний з життям, енергією та силою, відображає боротьбу за свободу та незалежність, що має велике історичне значення. Жовтий колір, символізуючи родючість та багатство, відображає вплив природних факторів на життя людей у минулому. Синій колір, представляючи небеса та мир, свідчить про духовність та спокій, що були важливими складовими давньої культури. Чорний колір, що асоціюється з таємницею та містичністю, вказує на релігійні аспекти та вічність життя, вкладаючи в нього глибоке духовне значення. Зелений колір, який символізує природу та плодючість, відображає близький зв'язок з землею та природою, які

завжди були надзвичайно важливими для українців. Білий колір, що символізує святість та чистоту, мав особливе значення у релігійних та обрядових практиках, підкреслюючи важливість духовних цінностей для українського народу. Разом ці кольори створюють відображення української культурної спадщини та показують багатогранність та глибину її символіки у історичному контексті.

В українській магії кольори як магічні інструменти взаємодіють з енергіями та символіками. Українська магія використовувала кольори разом із природним оточенням для створення гармонійної взаємодії з невидимими силами. Наприклад, використання зеленого кольору під час обрядів, пов'язаних з рослинністю, підкреслювало зв'язок з природою та різноманіттям життя. Червоний, який відображає енергію та силу життя, знаходив своє застосування в магічних ритуалах для активізації внутрішніх сил людини та взаємодії з енергіями вогню. Синій представляє небо та воду та використовувався для взаємодії з незмінними та стабільними силами природи. Магія кольору в історії українського народу відображає його духовний світ, глибокі зв'язки з природою, а також уміння взаємодіяти з таємничими силами навколишнього середовища. Це підкреслює важливість кольоросимволіки як ключа до розуміння давніх вірувань, традицій та культурних практик українського народу.

Розділ 2.

ЗНАЧЕННЄВІ АСПЕКТИ СИМВОЛІКИ КОЛЬОРУ В РІЗНИХ ВИДАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ

2.1. Семантика й символіка кольору в любовних замовляннях

Замовляння є одним з найдавніших аспектів народної духовної культури, що має коріння в дохристиянських віруваннях, міфології та обрядовій магії, а також вірі у магичну силу слова та ритму. Як зазначає В. Мойсієнко, вивчення замовлянь представляє складну задачу з кількох причин. По-перше, вони є найдавнішими у формі словесності серед народу, тому збережені тексти суттєво деформовані. По-друге, їх езотеричність та сакральність ускладнюють їх фіксацію та записування, оскільки розкриття їх суті могло призвести до негативних наслідків через пов'язані з ними надприродні сили. По-третє, навіть із тих текстів, що до нас дійшли, зрозуміло, що їх висловлювання супроводжувалося діями чи символічними образами, що імітували прикликання магичних сил [42, с.46]. Як зазначає М. Новикова, «замовляння – це молитвослов язичництва. Замовляння вводять нас у той світ (і в той людський стан), де і коли слово для того лише й існує, щоб негайно і нефігурально стати ділом. Убивати й воскрешати. Запалювати й остуджувати любов. Запліднювати і прирікати на безпліддя» [47, с.47].

Наші предки віддавали шану та величали сили Природи, що проникнуті були в усі аспекти їхнього життя. Побутові справи та події в суспільстві відбувалися в контексті обрядової діяльності, що мала свої корені у відносинах з природою, формуючися протягом тисячоліть. Однією з найдавніших форм релігійного та обрядового вияву людини були рифмовані замовляння, які відображали глибоку віру в силу слова та його загальну впливовість на душу та тіло. В. Войтович зазначає, що «замовляння мали різну стилістику та форми в залежності від регіонів та етнічних груп, вони виражалися як накази, так і прохання, змінюючи свої виразні форми під впливом історичних та культурних

змін» [10, с.151]. Таким чином, замовляння відображали не лише віру та традиції народу, але й його еволюцію та адаптацію до змін у соціальному та релігійному житті.

На основі дослідження В. Мосієнка було встановлено, що «класифікація замовлянь може бути проведена за різними категоріями, включаючи лікувальні (замовляння на зупинення кровотечі, знеболення зубного болю, вилікування від укусів змій, а також на загальне поліпшення здоров'я); замовляння на любов та відносини (замовляння для залучення уваги та кохання від певної особи); господарські замовляння (на плодючість землі, збільшення врожаю у сільському господарстві, успішне розвиток бджільництва тощо); а також сімейно-побутові замовляння, спрямовані на благополуччя та гармонію у сімейному житті» [41,129].

Українські любовні замовляння, як зазначає А. Пономарьов, «це традиційна форма фольклорного мистецтва, яка має коріння в народній культурі України. Ці замовляння виконуються або читаються з метою залучення чи утримання кохання, покохання, чарівності. Вони часто містять в собі магичні слова, заклинання, ритуали або обряди, спрямовані на досягнення певних результатів у сфері взаємин між особами» [51, с.26].

Загалом, автор розглядає ці замовляння як важливу складову культурного доробку України, яка відображає вірування, традиції та практики українського народу щодо взаємин між людьми та реалізації певних бажань та намірів через магичні засоби та обряди. Натомість В. Жайворонок вважає, що «українські любовні замовляння пов'язані з різними аспектами кохання і взаємин: від привабливості та залучення уваги коханої особи до збереження чи підсилення відносин. Вони включають в себе використання різноманітних символів, кольорів, предметів або дій, які вважаються магичними або що мають особливу силу в українській народній традиції» [18, с. 56].

Замовляння можуть бути виконані у формі пісень, віршів, промов або конкретних дій, які вважаються ефективними для досягнення мети. Ці замовляння часто пов'язані з різними обрядами, такими як обряди на Івана

Купала, Різдво чи Андрія. Варто зауважити, що українські любовні замовляння мають свої традиції та відмінності від інших культурних традицій, і їх зміст і форма можуть різнитися в залежності від регіону, етнічної спільноти чи інших факторів.

Любов у замовляннях також найчастіше змальовується страдницькою, а в деяких текстах – як справжня, нефігуральна хвороба. Справжня любов, як правило тлумачиться, як радість відданості до самопожертви, радість гармонійного злиття зі світом та, через нього, з Богом. Очевидно, що таку любов не можна «зачарувати» або «викликати» жодними зовнішніми магічними діями; вона залежить лише від духовної зрілості та вільної волі людини, як зазначає В. Жайворонок [18, с. 107]. В українських любовних замовляннях сутність самого поняття пристрасті трансформувалася, щоб стати синонімом любові. Автор пояснює, що походження слова «пристрасть» має коріння в християнській термінології, де воно спочатку позначало страждання і муки, спочатку фізичні, а потім і душевні (як, наприклад, у «Страстях Господніх» – катування, душевні муки, та розп'яття Христа). В інших контекстах, любов часто описується як страждання, і у деяких випадках – як справжня, недіагностована хвороба. Однак для християнства «пристрасть» швидко отримала відтінок значення, що став остаточним: терзання плоті та «пристрасті», неочищеної, «затемненої» душі. Ця пристрасть, незважаючи на могутню силу, яку християнство приписує їй, лише виснажує та недолюкатиме людину, руйнуючи, а не виправляючи її. Прагнути такої пристрасті для себе або для близької людини – це прагнути до рабства, а не свободи (що є типовим мотивом у християнській літературі) [18, с. 307–308].

Аналізуючи глибокий зв'язок семантики та символіки кольорів у любовних замовляннях, зауважимо, що тут обговорюється перетворення і розуміння поняття пристрасті та любові. Проаналізуємо значення кольорів в цьому аспекті за книгою «Українські замовляння» за редакцією М. Москаленка: - Червоний – цей колір традиційно асоціюється з пристрастю, емоціями, а також фізичними та емоційними муками. Автор зазначає, що пристрасть, як її розуміє

християнство, може терзати і руйнувати людину, що може відображатися в інтенсивних та емоційних відтінках червоного кольору;

- Білий – як символ чистоти та світла, білий колір може представляти рівновагу, гармонію та духовну чистоту, це може вказувати на відсутність «потьмарення» душі, що є характеристикою справжньої любові: «Проте дуже швидко «пристрасть» для християнства набула того відтінку значення, який і закріпився остаточно: терзання плоті і «пристрасної», не очищеної, «потьмареної» душі»;

- Синій колір часто асоціюється з миром, спокоєм та душевною глибиною. Він розглядається «гармонійне злиття зі світом і через нього з Богом», синій може вказувати на духовну рівновагу та гармонію у відносинах;

- Чорний колір символізує темряву, важкість і «потьмарення» душі, які можуть виникати від «пристрасті» у вигляді рабства та невольництва до емоційних та фізичних мук [43, с. 186].

Отже, семантика та символіка кольорів магії любовних замолянь у книзі «Українські замовляння» за редакцією М. Москаленка проаналізована з урахуванням контексту понять пристрасті та справжньої любові, що дозволяє нам розуміти їхній взаємозв'язок і вплив на людські відносини та духовний розвиток. Загалом, тексти замовлянь ілюструють сугестивну (або впливову) роль мови, що була критичною у архаїчних культурах, де розділення між Сакральним і профанним було важливим аспектом. З погляду сучасної науки, магичні дії, включаючи замовляння, спрямовані на надприродний вплив на події. Проте для давніх людей, які не розрізняли природне та надприродне, магичне та раціональне, цей вплив сприймався як звичайна і природна частина життя, доступна лише обраним членам суспільства.

Для аналізу семантики й символіки кольору в українських любовних замовляннях нами було використано добірку замолянь на основі закарпатських примівок на щасливу долю та любов В. Креслава [37].

Замовляння «Лада» має в собі семантику кохання, материнства, захисту, благополуччя та вічності. Кожен елемент символіки та кольору доповнюється, створюючи образ могутньої та благословенної сили, яка забезпечує захист і

благополуччя у житті: «Ой ти Лада матінко, матір Сва Небесна і Пречиста! Не залиш нас без любові і щастя! Благодать свою пішли на нас, яко і ми шануємо і славимо Тебе. Нині і вічно і від кола до кола! До кінця часів, поки світить нам Ярило Сонце. Тако бути, тако є, тако буде!» [37, с. 14].

У замовлянні Лада виступає як символ жіночої сили та материнства. У замовлянні використовується звернення до Лади як «матінки» та «матері Сва Небесної і Пречистої», що відображає символ білого кольору як чистоти, ніжності та материнської ласки. Також можна простежити семантику щастя та благополуччя, що поєднується із сонячним жовтим кольором, оскільки посилення на Сонце вказує на символ жовтого кольору, який асоціюється зі світлом, теплом та щастям. Цей колір виражає семантику росту, процвітання і життєвої енергії.

Також виділимо символіку благодаті та захисту в поєднанні із блакитним кольором, оскільки посилення на «Славу Небесну» має відтінок блакитного кольору, який символізує небесну сферу, духовність, мир і гармонію. Він також може виражати захист та благодать, що спадає з небес. Виділимо простеження семантики вічності та циклічності в круговому повторенні і відновленні у фразі «Нині і вічно і від кола до кола!» [37, с.15], що виражає семантику вічності та циклічності, яка також може бути пов'язана з символікою колісниць Лади як символу обертання часу та життєвого кола.

Семантика кохання та ніжності у замовлянні простежується через білий колір де використання фраз «невинного вина» та «дівоче чарування» асоціюється з чистотою, ніжністю та винятковою красою, що відображається в символіці білого кольору. Відстеження семантики стійкості та непереборності в коханні асоціюється з червоним кольором, де фраза «люби – не відлюби» виражає семантику палкості, страсті та вірності відносин, що асоціюється з червоним кольором. Також відзначемо присутність семантики меланхолії та таємничості у синьому кольорі, де осіння сльота та вечірня ніч викликають асоціації з туманністю, меланхолією та таємничістю, які можуть відображатися у символіці синього кольору. Семантика природи та її життєвих циклів відображена у

зеленому кольорі, оскільки згадка про берег свічад та квітку терлич у замовлянні асоціюється з природою, ростом і циклічністю життя, що може відображатися у символіці зеленого кольору. Щось далекуваті асоціації.

Отже, у цьому замовленні кольорова символіка використовується для підкреслення різних аспектів кохання та взаємин між коханими, від ніжності до стійкості. Кожен колір має свої власні семантичні асоціації, які використовуються для створення виразного образу в замовлянні.

Далі ми проаналізували любовне «Замовляння на нареченого» [26], де використовується кольорова символіка для вираження різних почуттів та надій щодо майбутнього. Відображення золотого та білого кольорів позначають позитивні аспекти, такі як благородство, світло і чистота, в той час як червоний, синій та жовтий можуть відображати емоційність, спокій та радість у відносинах. Загалом, золотий колір асоціюється з багатством, шляхетністю, світлом та чистотою. Ріг золотий, згаданий у замовлянні, символізує благородство, сили та світлу майбутнього: «Ти місяцю молодий, В тебе ріг золотий» [26].

Білий колір асоціюється з чистотою, невинністю, чистотою і непорочністю. У замовлянні відбувається звернення до молодого місяця, який є відображенням в символіці білого кольору як позитивного, світлого символу нового початку та чистоти [26].

Отже, семантика з символікою кольору в українських любовних замовляннях відображає глибокі вірування, почуття та образи, які сприймаються як символи у контексті кохання та стосунків. Основні кольори, які зазвичай використовуються в таких замовленнях, включають червоний (символіка крові та життя (відображає силу, енергію та життєву силу), асоціюється з поцілунком, страстю та романтикою (у замовляннях червоний колір символізує глибоке почуття кохання та пристрасті), білий (символ чистоти та ніжності (білий колір використовується для вираження чистоти, ніжності та бездоганності почуттів), відображає світло, надію та добро, що пов'язані з коханням та взаєморозумінням) та золотий (символ багатства та благополуччя, символ вічності та довговічності відносин).

Загалом, семантика кольору українських любовних замовлянь допомагає створювати багатогранні образи, що виражають різні аспекти кохання та заклику до кохання. Кожен колір несе у собі свої унікальні символи і відтінки, що розширює палітру почуттів та емоцій, виражених у цих замовляннях.

2.2. Значення кольору в господарських замовляннях

Господарські замовляння – це практика використання магічних або релігійних засобів та обрядів для забезпечення успіху, родючості та процвітання в господарській діяльності. В. Жайворонок вказує, що «асpekt уваги у господарських замовляннях може включати землеробство, скотарство, бджільництво та інші сфери сільського господарства» [18, с. 124]. О. Павлов вважає, що «основна ідея господарських замовлянь полягає в тому, щоб звернутися до вищих сил або використати релігійні обряди для залучення благословення та допомоги у досягненні певних цілей в господарській справі. Наприклад, господар може використовувати спеціальні обряди або заклинання для забезпечення плодючості землі, щоб збільшити врожайність своєї посівної площі. Також можна звертатися до магічних практик для успішного розвитку бджільництва, забезпечення здоров'я та розмноження бджіл» [49, с. 24].

Ці замовляння містять елементи символіки (наприклад, використання спеціальних рослин або обрядових дійств) включати молитви, заклинання або спеціальні слова, спрямовані на викликання благословення та позитивних енергій для господарських потреб. М. Москаленко вказує на те, що «передусім у господарських замовляннях використовуються образи домашніх та диких тварин, особливо чітко символізовані птахи, риби і плазуни. Ці символи відображають представників двох потужних царств – надземного і підземного. Навіть серед домашніх птахів немає жодного, який би був позбавлений символічних ознак» [47, с. 7].

Елементи природи, які в минулому були відображені в міфології як символи гармонії та порозуміння у Всесвіті, також використовуються у замовляльних текстах для наповнення їх енергією та символічним значенням.

Місяць є правителем нічного світу, не менш потужним (іноді навіть більш потужним) за світло денного сонця, проте це світ, де ще не розрізняються добро та зло. Місяць в замовляннях завжди золотий. За дослідженнями вчених, семантика золотого кольору починається з його первісно фізичної природи, яка згодом міфологізується. У кольоровому спектрі він утворює контраст з кольорами пурпурним, ясно-червоним, оранжевим та жовтим, що у різних історичних і культурних контекстах отримали значення священності, святості та ієрархічного верховенства, спочатку розглядаючись як абсолютна розкіш. В цілому, у замовленні використано кольорові символи для передачі різноманітних концепцій, таких як життя, сакральність, верховенство та магічна сила, що додає йому глибокого і символічного значення [7, с. 46].

Наступне замовляння, яке вдало поєднує в собі семантику кольору: «Ви, зорі-зоряниці, ви, Божі помішниці, одна Захара, друга Варвара, третя Марина, з роси, з води потягніть, моїй рябій корові молоко приверніть. Вода Осіяна, земле Тетяна, ордансько ріко, обливала ти лути, береги, каміння й креміння, і біле коріння, і піски, і тріски. Обмий, обчисти рожденну, благословенну корову од стріту, од пристріту. Господи, поможи, Господи, благослови, Господи, сохрани» [7, с. 254]. У цьому господарському замовлянні можна розглянути символіку кольорів через образи та елементи природи, що використовуються у тексті. Семантика білого кольору часто асоціюється з чистотою, світлом, благословенням та добром. У замовлянні згадується «біле коріння», що символізує здоров'я, життєву силу та благополуччя, або росток, який є початком чогось нового і чистого. Білий, в багатьох аспектах, спільно має символічне значення з золотим кольором. Також він вважається «дієвим» та священним. Якщо золотий є «царським» кольором, то білий можна порівняти з «жрецьким» кольором: у нього менше виражена влада, але більше акцентується на святості, зв'язку з божественним і відданості. Синій колір асоціюється з водою, небом,

свіжістю, чистотою та спокоєм. Вода «Осіяна» викликає асоціації з синім кольором, що символізує життєву силу, очищення та відновлення.

Зелений колір асоціюється з природою, ростом, плодючістю. Згадка про «луги, береги» викликає асоціації із зеленим кольором, що символізує плодючість, процвітання та благополуччя. Зелений – це колір, який пов'язаний виключно з рослинністю: житом, лозою, гаєм та іншими. У замовленнях зустрічається дуже рідко, оскільки його значення глибоко вкорінене у символіці примноження, зростання та розцвітання. Встановлено, що в замовленнях зелений сприймається не лише як колір, а як вияв рослинного світу, який поглинає в себе інші символи зростання.

Загалом, кольори в цьому замовлянні сприймаються символічно через їх асоціації з природою, життєвою силою та благополуччям, що відображає бажання захисту та благополуччя. [7, с. 256].

Через уривок із наступного замовляння можна простежити використання семантики жовтого та вогняного кольору: «Товстий сир, густу сметану, жовте масло. Ішла дівка розтріпана, ішла дівка розчіпчана, одно око вогненне, одним оком світ запалить...» [7, с. 256]. Жовтий колір у цьому контексті повністю відображає реальність і не є архаїчним. У замовленнях вся священна сила жовтого кольору передана золотому, тоді як жовтий сам став другорядним «описовим» атрибутом. У контексті цього замовляння жовтий колір передає кольорову інформацію, але і додає до образів емоційне або символічне значення. «Одно око вогненне» можна характеризувати до кольористики червоного або оранжевого кольорів. Вогонь, як яскраве джерело тепла і світла, часто має теплі відтінки, такі як червоний, оранжевий, жовтий. Саме червоний та оранжевий відтінки найбільше нагадують про вогонь через свою яскравість і енергійність. Такі кольори можуть символізувати палючий жар, енергію, а також асоціюватися з емоціями, наприклад, палкістю, гарячістю чи вогняною силою. Вогонь має глибокі сакральні асоціації у багатьох культурах і може бути сприйнятий як символ сили, життя та трансформації у замовляннях. Вогнене око символізує силу, могутність та владу. У замовляннях його можна трактувати як символ

зв'язку із вищими силами, прозорість у духовному світі або дар духовного прозріння [7, с. 256].

Семантика жовтого, білого та зеленого кольорів використана у замовлянні на молоко: «На першому вужові жовтая сметана, на другому білий сир, на третьому зелена сирватка. То я в свої корови блаженної сметану і сир забираю, а зеленую сироватку для дурнів оставляю!!!» [7, 257].

«Зелена сирватка» так само використаний зелений колір для позначення кольористики предмету. Проте, зелений колір у замовляннях може мати глибокі сакральні асоціації, оскільки він є одним з природних кольорів, що символізує життя, плодючість, відродження та гармонію з природою, символікою примноження, зросту і розцвітання [7, с. 258].

Отже, у господарських замовляннях, колір використовується не лише для описування предметів, але й для передачі символіки та семантики. Найчастіше використовуються кольори: білий, золотий, синій, зелений та червоний, рідше жовтий.

В українських господарських замовляннях кольори мають глибоке символічне значення, яке відображається через використання конкретних кольорів і їхні асоціації. Білий колір виявляється як сакральний символ чистоти, святості та нових початків, що підкреслюється через образи, такі як «біла сметана», «білий сир», «білий кінь», «білий півень» або «білий хорт». Зелений колір уособлює життя, плодючість, гармонію з природою та духовний зріст і розцвітання. Зелений є виключно кольором рослинності. Червоний колір виступає як символ сили, влади та емоційного заряду, як в замовляннях на «червоне яєчко» або «красне сонце». Золотий колір уявляється як колір сакральності, верховенства та духовної чистоти, який може відтворюватися у замовляннях на «золоте зерно» чи «золотий місяць» чи «золота корона». Синій колір несе в собі глибокий символічний зміст, що відображає важливі аспекти української культури, вірувань та прагнень. Синій колір асоціюється із з водою, що в колишні часи було важливим елементом в господарському житті. Жовтий колір також може асоціюватися зі сонцем, яке є важливим джерелом життєвої

енергії та росту у господарських замовляннях, проте, він використовується більш як описовий.

Таким чином, кольори в господарських замовляннях відображають глибокі культурні уявлення про взаємозв'язок людини з природою, а також важливість гармонії та рівноваги для досягнення успіху в господарських справах.

2.3. Семантика кольоросимволіки в лікарських замовляннях

За великим тлумачним словником сучасної української мови, лікарські замовляння – це традиційна форма фольклорного магічного тексту, який містить у собі віршовані чи прозові фрази, що використовуються для вилікування або запобігання хворобам, залежно від їх призначення [6, с. 567]. А. Темченко характеризує ці замовляння, як такі, що «можуть містити різноманітні образи, символіку, магічні слова, ритуальні дії та інші складові, які, мають певну енергетичну силу або здатність впливати на психіку та фізичне становище людини. Також замовляння можуть бути пов'язані з використанням трав, квітів, мінералів, води та інших природних або штучних складників. Українські лікарські замовляння можуть включати в себе також магічні символи, ритуальні дії, молитви або заклинання, які використовуються для поліпшення здоров'я, вигнання хвороб або захисту від негативних впливів» [62, с. 13].

За структурою, лікувальні замовляння О. Павлов розділяє на «два основні типи. Перший тип охоплює об'ємні тексти з розгорнутою оповіддю та живим сюжетом. У цих текстах є початок і зачин, де викладається проблема хвороби, розглядаються всі можливі причини її виникнення, а в кінці подається спосіб її вилікування або вигнання. Другий тип характеризується компактними вокативними або діалоговими текстами, часто ґрунтованими на принципі аналогії («як відбувається це, так відбувається те»). У цій категорії замовлянь мова йде про конкретну хворобу, звертаються до неї прямо, намагаються вигнати

її або просять зникнути без детального опису причин чи методів лікування» [49, с. 23].

Вступ у лікарських замовляннях можна розглядати з кількох різних поглядів:

- Звернення до божества, такого як Бог, Ісус Христос, Богородиця чи усі святі, є одним із типів вступу в цій групі замовлянь;
- Звернення до Богородиці, що виступає як посередник, яка вирушає лікувати хворого і по дорозі зустрічає Ісуса Христа або якогось із святих: «...Господу Богу помолюся, Присвятой Богородиці Деві Марії поклонюся, святому Миколі Чудотворцю» [60];
- Міфологічні мотиви, де описується сцена, де Богородиця (або Ісус, або святі) лікують хворобу, і ця сцена може розгортатися біля церкви, на престолі, під деревом, на морі або на горі: «На синьому морі, на білому камені Дєва Марія стояла. Вона зле, лихе, недобре зговорала» [60]. До того ж, у цьому лікувальному замовлянні використовуються кольори, які мають глибоку семантику та символіку, що відображають духовні аспекти та магічну силу. За М. Москаленком, синій колір асоціюється з небом та морем, він є символом небесності, духовності, безмежності та спокою. У даному контексті синій колір може вказувати на духовність та небесну сферу, що пов'язана з Богоматір'ю як посередницею між небом і землею. Білий колір асоціюється з чистотою, світлом, невинністю, а також може символізувати духовну силу та святість. В даному контексті білий колір каменя може підкреслювати святість та чистоту образу Діви Марії, її захисну та лікувальну силу. Загалом, це лікувальне замовляння використовує міфологічні образи (синє море, білий камінь, образ Діви Марії) та кольори (синій, білий), що мають семантичне навантаження спокою, духовності та святості для вигнання негативних сил чи хвороб [66, с. 186].

Наступним етапом у процесі лікування словом є процес «вигнання» хвороби, який О. Павлов поділяє на кілька видів:

- перший вид вигнання передбачає відсилення хвороби туди, звідки вона сама прийшла, або повернення її до того, хто її наслав. Наприклад, чоловіча болячка

відсилається під шапку, жіноча – під чеpecь, дівоча – під венець, жидівська – під жупан, поповська – під халат, циганська – під плащ;

– до другого виду відносяться замовляння, де хвороби виганяють у безлюдні, пусті місця. Цей тип замовлянь є найбільш поширеним. Нариклад: «...Іди на темний ліса, на густий бора, там де пахар з плугом не ходить, туди Господь не заходить, бо там хліб не родить...» [49, с. 32].

Отже, основним символом хвороби в українських магічних лікувальних текстах слугує жіночий образ як основний символ хвороби, і цей образ часто має кількісну характеристику. Наприклад, у фразі «Куди ви йдете, сімдесят сім трясовиць?» [66, с. 56–57], кількість трясовиць стає важливим елементом. Для підкреслення негативної сили цієї хвороби використовуються дієслівні характеристики, наприклад, «Ідемо ж ми на Білу Русь людей мордувати, і тілом пруждати, і кості ламати, і кров морити» [66, с. 56]. Тут виразно висловлюється негативний вплив хвороби через брехливий характер її сили на людей.

У більш пізніх варіантах символом хвороби постають Іродові дочки: «...Візьми ти сих Іродових дочок, зачини їх залізними дверима й замкни залізними замками, щоб вони на світ охрещений не ходили, тіла не в'ялили, серця не сушили, червоної крові не збавляли й жовтої кості не ламали» [66, с. 59]. Червона кров і жовта кістка – це символи здоров'я. Символ хвороби – уроки (духи хвороб і шкод). Для них також характерна конкретизація за допомогою прикметників: «уроки панські, циганські, дівочі, жидівські, парубоцькі, дівочі, жаб'ячі і гадячі. Уроки урочища водянії, вихровії, прозорнії!...» [66, с. 59].

Особливим є символ крові, яка має глибоку семантичну значимість, що відповідає символіці червоного кольору і вогню. В культурі він вважається виразом життєвої сили. У різних ритуалах кров використовували як символ дару життя або як прояв життєвої енергії перед богами. Навіть у християнських традиціях вживається образ «крові Господньої» в червоному вині під час причастя. Особливе значення мають замовляння, спрямовані на припинення кровотечі, як у рядку «В неділю рано Пречиста Діва плугом небо орала...», де кров порівнюється з рутою, очевидно, через спільний червоний колір квітки [55].

Семантику чорного кольору відтворено у замовлянні «Їхала баба лісом. Чорна запаска. Чорна сорочка – чорний ліс рубати, вугілля палити, вогник затоптувати» [66, с. 76]. Взагалі, чорний колір описується як колір «нічний», «потойбічний», який протистоїть білому кольору і є символом «неможливих» антисвітів у лікарських замовляннях.

У замовляннях, чорний колір часто асоціюється з нечистю, уроками та насланнями. Однак важливо зауважити, що цей колір не можна однозначно визначити як «поганий» або «демонічний». Світ замовлянь трактує чорний колір, подібно до інших «догармонійних» символів і стихій, як потужний, але амбівалентний елемент. Він вражає своєю «докосмічною» і первісною природою, що викликає бентежні почуття.

Таким чином, чорний колір «запаски» можна асоціювати з таємничістю та силою, що захищає від негативу чи небезпеки. Дія «затоптувати вогник» також відображає контраст між чорним та вогняним (червоним) кольорами. Це має символічне значення боротьби зі злим чи негативним, демонструючи силу та впевненість у перемозі. Загалом, чорний колір у цьому замовлянні надає семантичного акценту таємничості, сили, працелюбності та боротьби з негативними силами. Він також відображає діалектику між світлом і темрявою, добром і злом, що є типовим для багатьох символів та мотивів у фольклорі та культурі.

Отже, для аналізу семантики та символіки кольорів лікувальних замовлянь ми обрали декілька замовлянь, які використовували наші предки для лікування хвороб. У лікувальному замовлянні «На здоров'я породілі», вміщеному у книзі В. Креслава «Українські магичні замовляння» [37], можна яскраво відстежити семантику золотого, вогняного (червоного або оранжевого) та білого кольорів: «Божим Вогнем кипучою, в (ім'ярек) пролий по руслу вогняному, по промінню золотому, щоб світ білий бачити і Богів славити віднині до ста літ «Божий вогонь» у цьому контексті може мати багато значень. У християнській традиції вогонь асоціюється з Духом Святим, який здатний очищати та просвітлювати. Колір вогню – червоний або оранжевий – також може символізувати життя,

енергію та палкість. Вогонь асоціюється з теплом, силою. У цьому контексті він символізує бажання очистити, відновити та просвітити. Особливо в контексті «Божий вогонь» символізує святу силу, яка очищає, палить негативність і дає новий початок. Золотий колір символізує багатство, сонце, сакральність, духовність та велич. В даному випадку, це стосується світла Божого, яке засяє як золотий промінь. Білий колір у асоціюється з чистотою, світлом, добром та духовністю. «Світ білий» розглядається тут як світло Боже, духовна чистота та невинність та означає присутність Божества.

Загалом, золотий, вогняний (червоний або оранжевий) та білий кольори разом утворюють образ духовного просвітлення, очищення та високих духовних цілей, що відображаються через сприйняття Божества через вогонь, золоте проміння та білий світ. Замовляння також виражає бажання прославляти Бога та служити йому, що підсилює ідею вічного духовного зв'язку людини та релігії.

Повтор

У наступному лікувальному «замовлянні від переляку» із книги В. Креслава «Українські магичні замовляння» використано символіку кольорів та образів для передачі сили, захисту та відновлення від страху. Червоний колір тут асоціюється з енергією, життєвою силою та живими процесами, такими як кровообіг. Тут «червоної крові не в'ялити» [22] символізує про запобігання втрати життєвої сили та енергії внаслідок страху. Білий колір тут асоціюється з чистотою, світлом, захистом та духовністю. «Біле тіло не сушити» [22] символізує захист від втрати життєвої сили та збереження чистоти і здоров'я. Це виразно співпадає з «білим світом» у єдиному розумінні: як повна сукупність об'єкту, а також як символ «священного існування». Ще один аспект цього космічного значення – «біле личко» – що відображає «малий космос» усередині людського тіла. Образи природи – гори та ліси асоціюються з прихованими місцями, де можна знайти спокій та захист від негативних впливів. «Іди собі за горами, за лісами» відігнання хвороби в далекі місця, де ніхто не бачить і не ходить» за визначенням Креслава В. [37, с. 26].

У цілому, замовляння використовує символіку червоного та білого кольорів, а також образи природи та духовних сил для передачі захисту, відновлення та висилання страху.

Наступне замовляння «Викачування хвороби на яйці» багате на кольоросимволіку. Наприклад: «Щоб тут тобі червоної крові не спивати, синих жил не потягати, жовтої кості не ламати» [22]. Червоний колір тут асоціюється з життям та енергією. Червоний колір пов'язують з кров'ю у замовляннях для захисту від кровотечі. Це один із тих кольорів, який постійно асоціюється з кров'ю, хоча не єдиний у такому контексті. Він став одним із чотирьох основних священних кольорів, які ділять основне значення: верховності (центральності) та магічної сили. Загалом, семантичне значення червоної крові в замовляннях може бути сприйняте як символічна метафора, яка передає глибокі значення життя, походження, енергії. Синій колір – це колір «синіх жил», венозної крові й печінки. Синій колір пов'язується зі спокоєм, миром. В контексті цього замовляння синій колір є кольором життя, адже «сині жили» – колір крові, яка теле по організму живої людини і дає життя. Колір «жовтої кості» майже часто використовується у замовляннях саме у прямому значенні, що також може простежувати символіку життя, оскільки жовтий колір є описовим і другорядним. Проте, також, жовтий колір може символізувати мудрість, світло та духовну енергію.

Рідше у замовляннях можна простежити сірий колір. Наприклад, цитата із замовляння «від зубної болі» із книги В. Креслава «Українські магічні замовляння» [37]: «Іду я ні шляхом, ні дорогою, а темним лісом, сирим бором. Назустріч мені сірий вовк». У замовляннях цей колір описується як «недосвітлий», «півчорний, півбілий». Це відноситься до явища, коли він є співтоваришем білого (червоного) і чорного, що в символіці символізує зміну світла й темряви, таку як ранок та вечір. Відтак, сірий вовк має певне магічне значення, але менше, ніж чорний, білий та червоний колори. Сірий колір також може відображати перехідність або міжпростір, між світлом і темрявою, відомим

і невідомим. Загалом «сірий вовк» тут має аспект таємничості та магії. Він є символом загадкових або духовних сил природи.

Семантика срібного та золотого кольорів яскраво простежується у «Вовчих замовляннях від зубного болю», поданих у книзі В. Креслава «Українські магичні замовляння» [37]: «Місяць ти, місяцевич, срібні ріжки, золоті ніжки. Зійди ти, місяць, з неба зоряного, з неба ясного, Утіш мою зубну біль...». Срібний колір відображає красу, чистоту та ніжність, що може бути пов'язано з образом місяця як світла. Золотий колір у замовлянні може вказувати на божественність, владу, духовну чистоту та світлу сутність. Золоті ніжки місяця символізують його велич та владу й прихисток (захист) від болі. Золотий колір відзначається своєю сакральністю, верховенством і дивовижністю. Його найчастіше співвідносять з атрибутами влади, царственності та особливої магичної сили. У моральному аспекті, колір золота не піддається оцінці як «добрий» чи «злий». Він є «добрим» за іншим, можливо найдавнішим, ще напівбіологічним стандартом: це енергійний колір, що символізує перемогу та всемогутність.

Отже, семантика та символіка кольорів в українських лікувальних замовляннях відображає багатогранність сприйняття світу та способи взаємодії з ним у контексті вірувань, традицій та культурних поглядів на здоров'я та хвороби. Найчастіше у лікувальних замовляннях простежується семантика червоного, білого, зеленого, чорного та синього кольорів.

Червоний колір часто пов'язаний з енергією, життєвою силою та підтримкою. У лікувальних замовляннях він символізує потужну силу, що здатна зцілити або відвести небажані енергії.

Синій колір асоціюється з спокоєм, гармонією та захистом. У лікувальних замовляннях він виступає як заспокійливий елемент, спрямований на покращення психічного стану або відсунення від негативних впливів.

Білий колір часто визначається чистотою, світлом та захистом від негативних сил. У лікувальних замовляннях він означає омивання, очищення та відновлення енергії.

Зелений колір пов'язаний з природою, зростанням та життєдайними силами. У замовляннях він символізує відновлення та оновлення, здатність до саморегуляції та вирішення проблем.

Чорний колір часто асоціюється з темрявою та затемненням. У лікувальних замовляннях це має символічне значення у вигляді зневіригодності небезпеки або проблеми, яку необхідно подолати. Також, чорний колір вважається ефективним для відведення негативних енергій та зловмисних впливів. Чорний колір у замовляннях не завжди є «негативним» та «демонічним». Чорний сприймається у світі замовлянь так само, як і всі «недосконалі», хтонічні символи, персонажі та стихії. Вони розглядаються як дуже потужні, але й дуже двозначні: їхня «позаземна», первісна і надзвичайно владна природа зачіпає (це можна порівняти з тривожним сприйняттям червоного кольору як символу крові). Тому чорний у замовляннях ще не є кольором зла, але вже на шляху до такої символізації.

2.4. Семантика й символіка кольору в родинно-побутових замовляннях

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» родинно-побутові замовляння – це традиційні звернення до вищих сил, які мають вирішити певні побутові або сімейні проблеми [6, с. 808]. Це може бути викликано різними обставинами, такими як хвороба, фінансові труднощі, конфлікти у родині або будь-які інші складнощі, які людина вважає важливими для свого побуту та родинного благополуччя. В. Мойсієнко зазначає, що «родинно-побутові замовляння можуть включати молитви, заклинання, обряди, які спрямовані на просвітлення, захист, благополуччя, а також на зміну негативних обставин на краще». Наприклад, це може бути звернення за захист від лиха, за благополуччя у сім'ї, за відновлення здоров'я, за успіх у справах або навчанні тощо [41, с. 121].

Ці замовляння зазвичай базуються на вірі в магічні чи духовні сили, які можуть впливати на життя людини та її оточення. Вони мають сильну емоційну складову і часто викликаються потребою в підтримці та захисті в складних життєвих ситуаціях.

Для аналізу семантики кольорів із книги В. Креслава «Українські магічні замовляння» [37] та книги «Ви, зорі-зориці... Українська народна магічна поезія: (Замовляння) / Упоряд. М. Г. Василенка» [7], ми обрали декілька родинно-побутових замовлянь, у яких яскраво простежується використання кольоросимволіки. Наприклад, «Замовляння на ворогів і сусідів» використовує чорний колір як позначення чогось лихого: «...Тихі речі, тихі мислі, на добре повернітесь, бо (ім'я) їде чорним волон – щоб став язик колом!» [24]. Вживання чорного кольору може вказувати на негативні аспекти, такі як ворожнечі, клятви або негативне вплив на оточуючих. В зазначеному контексті це може бути виражено як побоювання або ворожість щодо того, хто їде чорним волон. У цьому контексті, народознавча семантика чорного кольору вказує на негативність або загрозливість вчинків або подій, що можуть відбутися через появу того, хто їде «чорним волон».

У наступному «Замовлянні від гадюки» яскраво простежується семантика зеленого, синього, білого та червоного кольорів. «Ой чи не в того лукомор'я зелена лоза – Зелону лозу вітер сушить. Одн листочок у море впав, Другий листочок до сердечка припав...» [21]. Як і в усіх інших, так само і в родинно-побутових замовляннях зелений колір – це колір природи, рослинності. Зелений колір символізує примноження, зріст і розцвітання. В зазначеному замовлянні зелена лоза може символізувати живучість і рост, які є важливими атрибутами в народній традиції. «Вітер сушить зелену лозу» може мати символічне значення перетворення або зміни. У народних уявленнях, вітер може сприяти перетворенню або впливати на життя. Наступним простежується синій колір: «...на синім морі озираєма, на озираємі грушевина. На грушевині гніздище, на гнізді цариця Лага. Од білої кості, од червоної крові Сина Божого Н.» [21]. Синій колір майже завжди асоціюється з морем. Термін «синій» для

опису моря перетворився на термін для опису неба, хоча це було більше викликане реальним виглядом неба, а не його фактичною «реальною» барвою. Тільки завдяки небу синій колір отримав значення «надземного», «високого». Далі простежуємо білий та червоний колір: «Од білої кості, од червоної крові, Сина Божого (ім'я)» [21]. Як і в лікарських білий колір у родинно-побутових замовляннях асоціюється з чистотою, незаплямованістю та святістю. У замовляннях, де згадується «біла кістка», він може символізувати силу, життєву енергію та святість, що є важливим для захисту та відновлення. Червоний колір асоціюється з енергією, життєвою силою та волею. У замовлянні, де згадується «червона кров», він може символізувати витoki життя та бажання захисту. У родинно-побутових замовляннях червоний колір використовується для символізації захисту, сили в боротьбі з негативними впливами.

Семантику червоного кольору, що символізує червону зорю простежуємо у «Замовлянні від туги (рідної матінки в розлуці з милим дитятком)» із книги В. Креслава «Українські магичні замовляння» [37]. У тексті: «Розридалася я рідна, онука Даждбожа, у високому теремі батьківському, з червоною ранкової зорі, під чисто поле гляючи на захід ненаглядного Дитятки свого ясного сонечка – такого-то. Досиділа я до пізньої вечірньої зорі, до сирій росо, в тузі, в біді. Чи не взмилилось мені трошити себе, а придумалося заговорити тугу люту, гробову...» червоний колір позначає ранкову зорю. У багатьох традиціях червона зоря асоціюється з початком нового дня, нового початку та надією на краще майбутнє. В контексті замовляння це може вказувати на перетворення, відродження та початок нового життя. Зоря є символом ночі, який у своїй силі не поступається денному світу сонця, іноді навіть перевершує його, але це світ, де розділення на добро і зло ще не існує.

Характер червоного кольору, як відображення красивого простежується у «Замовлянні перед боєм» із книги «Ви, зорі-зориці...Українська народна магична поезія: (Замовляння) / Упоряд. М. Г. Василенка» [7]: «І буду, красна дівиця, тобою вихвалитися, своєю молоденькою ходою показуватися. Твоя фата міцна, як камінь горючий Алатир; моя молоденька хода сильна, як вода млинова.

Дух духом, всіх стусаном, немає нікого, я один, по-живу, по-здорову» [28]. Червоний (також відомий як «красний») колір неспроста став пов'язаним із красивим (до такої міри, що його значення виходить за межі простої назви кольору і посилює асоціації з красою, як у виразі «красне личко» у замовляннях або «красна дівонька» у колядках). Це не випадково також пов'язане з поняттям «ласки», доброзичливості та любові до оточуючого світу. Відносно паронімічних пар «красний – ясний» та «красний – прекрасний», вони розкривають символіку доброти, прекрасності, світлоти та гармонії, які виражають узгодженість і підтримку від всесвіту. Саме походження слова «красний» має коріння у слові, що означає «кольоровий», а також «прикрашений» чи «помічений кольором», що ще раз підкреслює його багатогранність та значимість у культурному контексті. У цьому замовлянні червоний асоціюється з енергією, пристрасстю та активністю. Вживання «красний» створює емоційний підйом, заряджає оптимізмом і впевненістю. «Красна дівиця тобою вихвалитися» – символізує силу, міць та перемогу в бою, у яку вірили.

Таким чином, ми встановили, що у родинно-побутових замовляннях найчастіше використовуються чорний, червоний, білий, зелений кольори. Використання чорного кольору може вказувати на негативні аспекти, такі як ворожнечі, клятви або негативний вплив на оточуючих. Зелений колір символізує примноження, зріст і розцвітання, а також може мати магічне значення, пов'язане з природою та життям. Синій колір асоціюється з морем і небом, отримуючи значення «надземного», «високого». Білий колір у родинно-побутових замовляннях асоціюється з чистотою, святістю та силовими якостями. Червоний колір використовується для символізації енергії, витоків життя та захисту.

Висновки до Розділу II.

У другому розділі було здійснено аналіз значеннєвих аспектів кольоросимволіки кольору в різних видах українських замовлянь, таких як: любовні, лікарські господарські та родинно-побутові замовляння.

На основі зібраних даних встановлено, що семантика та символіка кольорів у любовних замовляннях обговорюється як перетворення і розуміння поняття пристрасті та любові. Для аналізу семантики й символіки кольору в українських любовних замовляннях нами було використано добірку замолянь на основі закарпатських примівок на щасливу долю та любов, де ми з'ясували, що основні кольори, які зазвичай використовуються в таких замовленнях, включають червоний колір, що відображає силу, енергію та життєву силу, що символізує глибоке почуття кохання та пристрасті. Білий колір є символом чистоти, ніжності та бездоганності почуттів, а також виражає світло, надію та добро. Золотий колір у цьому контексті представляє символ багатства та благополуччя, а також вічність та довговічність відносин. Таким чином, ці кольори стають ключовими елементами, що підкреслюють глибокі почуття та цінності, що супроводжують кохання та романтичні відносини.

Доведено, що господарські замовляння містять елементи символіки (наприклад, використання спеціальних рослин або обрядових дійств) включати молитви, заклинання або спеціальні слова, спрямовані на викликання благословення та позитивних енергій для господарських потреб те семантики кольорів, які мають свої архаїчні властивості. Найчастіше використовуються кольори: білий, золотий, синій, зелений та червоний, рідше жовтий. У господарських замовленнях білий колір часто використовується як символ чистоти, святості та нового початку. Зелений колір у господарських замовленнях символізує життя, плодючість та гармонію з природою. Червоний колір виступає як символ сили, влади та емоційності слова. У господарських замовленнях золотий колір уявляється як символ сакральності та верховенства. Синій та жовтий кольори асоціюються з водою та сонцем відповідно, що може мати значення у господарських замовленнях.

Українські лікарські замовляння містять різноманітні образи, символіку, магічні слова, ритуальні дії та інші складові, які, віриться, мають певну енергетичну силу або здатність впливати на психіку та фізичне становище людини. Найчастіше у них простежується семантика червоного, білого, зеленого,

чорного та синього кольорів. Червоний колір часто асоціюється з енергією, життєвою силою та підтримкою. У лікувальних практиках цей колір символізує потужну силу, здатну вилікувати або відвести негативну енергію. Синій колір вважається символом спокою, гармонії та захисту. У лікувальних замоіляннях він простежується як заспокійливий елемент, спрямований на поліпшення психічного стану та захист від негативних впливів. Білий колір символізує чистоту, світло та захист від негативних сил. У лікувальних замоіляннях він означає очищення та відновлення енергії. Зелений колір пов'язаний з природою, зростанням та життєдайними силами. Він символізує відновлення, оновлення та одуження. Нарешті, чорний колір асоціюється з темрявою та затемненням, що може символізувати небезпеку або проблеми, які необхідно подолати. Хоча чорний не завжди означає зло, проте він має близьке символічне значення цього.

Родинно-побутові замовляння можуть включати молитви, заклинання, обряди, які спрямовані на просвітлення, захист, благополуччя тощо. У родинно-побутових замовляннях найчастіше використовуються чорний, червоний, білий та зелений кольори. Вживання чорного кольору вказує на негативні аспекти, такі як ворожнечі, клятви або негативний вплив на оточуючих. Зелений колір символізує примноження, зріст і розцвітання. До того ж, зелений колір може мати також магічне значення, пов'язане з лікарськими травами, зеленими амулетами та різноманітними обрядами, пов'язаними з природою та життям. Синій колір майже завжди асоціюється з морем. Термін «синій» для опису моря перетворився на термін для опису неба, хоча це було більше викликане реальним забарвленням неба. Тільки завдяки небу синій колір отримав значення «надземного», «високого». Білий колір у родинно-побутових замовляннях асоціюється з чистотою, незаплямованістю та святістю. Червоний колір асоціюється з енергією, життєвою силою та волею. У родинно-побутових замовляннях червоний колір використовується для символізації захисту, сили в боротьбі з негативними впливами.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі представлено результати дослідження семантики й символіки кольору в українських замовляннях у теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні. Аналіз теоретичної бази засвідчує, що досліджувана проблема, яка турбує культурологів досі є актуальною. Дослідження базувалося на виокремленні із опублікованих джерел українських замовлянь любовної, господарської, лікарської та родинно-побутової тематики та аналізу семантики та символіки кольорів.

Отже, можна зробити висновок, що кольори мають велике значення в українській культурі, втілюючи у собі не лише естетичні аспекти, а й глибокий символізм, що відображає народні уявлення про світ та його порядок. Українська давня культура визначалася особливою символікою кольорів, що несли в собі багато семантичних значень та образів. Серед цих значень:

- червоний колір має глибоке символічне значення в українській давній культурі, асоціюється з життям, енергією, любов'ю та сонцем. Також червоний колір символізував кров, засвідчуючи жертву та віру. Червоний був важливим елементом у багатьох обрядах та обрядовостях, зокрема весільних, де він вважався захистом від злого ока та негативних сил;
- жовтий колір символізує світло, тепло та родючість, часто пов'язується з плодючістю землі та багатством в українській давній культурі;
- синій колір представляє море, небеса та духовність, вказує на мир, спокій та глибоке пізнання;
- чорний колір асоціюється з таємничістю, смертю та вічністю, часто використовується для позначення релігійних аспектів та містичних образів в українській давній культурі;
- зелений колір вказує на природу, плодючість та нове життя, часто пов'язується з родючою землею та рослинністю в українській культурі;
- білий колір символізує чистоту, невинність та святість, використовувався в релігійних обрядах та святкуваннях в українській давній культурі. Цей колір

часто використовувався у різних обрядах, пов'язаних з рождеством, весіллям та іншими важливими подіями, проте також символізував і траурність.

Дослідивши аспекти кольоросимволіки української магії, ми встановили, що вона втілюється в різноманітних обрядах та заговленнях, навколо яких обертаються загадкові елементи. Заговлення часто включають в себе використання відомостей з народної магії, ритуалів та амулетів. Символіка природних елементів, таких як вода, вогонь, земля та повітря, переплітається зі словесними заклинаннями та магічними формулами та має власну семантику кольорів. Значення кольорів в українській магії має вплив на різні аспекти життя та практики магії. Кольори тут розглядаються як не лише естетичні елементи, але й як символи з певними енергетичними, психологічними та магічними властивостями.

У другому розділі проаналізовано значеннєві аспекти символіки кольору в різних видах українських заговлянь, таких, як: любовні заговляння, господарські заговляння, лікарські заговляння та родинно-побутові заговляння. Любовні заговляння, це зазвичай ритуали або обряди, які спрямовані на залучення або збереження кохання, привернення уваги певної людини або підтримку відносин. Для аналізу семантики й символіки кольору в українських любовних заговляннях нами ми використали власну добірку заговлянь на основі закарпатських примівок на щасливу долю та любов, де було встановлено, що основні кольори, які використовують любовні заговлення, це – червоний, білий та золотий колір.

Господарські заговляння – це практика використання магічних або релігійних засобів та обрядів для забезпечення успіху, родючості та процвітання в господарській діяльності. У господарських заговленнях ми простежили найчастіше використання білого, зеленого, червоного, рябого та синього кольорів.

Українські лікарські заговляння – це традиційна форма фольклорного магічного тексту, який містить у собі віршовані чи прозові фрази, що використовуються для вилікування або запобігання хворобам. Ми встановили,

що найчастіше у лікувальних замовляннях простежується семантика червоного, білого, зеленого, чорного та синього кольорів.

Родинно-побутові замовляння – це традиційні звернення до вищих сил, які мають вирішити певні побутові або сімейні проблеми. У родинно-побутових замовляннях найчастіше використовуються чорний, червоний, білий та зелений кольори.

У загальному, кольори в українських замовляннях несуть різну семантику та символіку залежно від контексту і цілей замовляння. Червоний асоціюється з енергією і захистом в усіх типах замовлянь, але має додаткову семантику пристрасті в любовних замовляннях. Білий пов'язаний з чистотою і захистом в усіх контекстах, але особливо підкреслює невинність в любовних замовляннях. Зелений символізує зцілення і ріст у лікарських і господарських замовляннях. Жовтий та оранжевий більше асоціюються з добробутом і стабільністю в родинно-побутових замовляннях. Золотий колір в українських замовляннях символізує багатство, божественність, сонячну енергію і процвітання. Його використання варіюється залежно від типу замовляння, але завжди підкреслює позитивні, життєстверджуючі аспекти, такі як любов, здоров'я, родинний добробут і господарський успіх. Цей колір додає замовлянням особливої сили і магічного значення, підсилюючи їх ефект і символічну глибину. Синій колір має семантику неба та моря у всіх типах замовлянь.

Отже, досліджуючи семантику та символіку кольору в українських замовляннях виокремлюємо актуальність та унікальність цієї теми. Українські замовляння мають глибокі зв'язки зі смисловою та символічною семантикою кольорів, що відображають важливі аспекти культурної спадщини та традицій українського народу. Українські замовляння відображають глибокі культурні уявлення та віру у магічну силу кольорів для досягнення певних цілей у житті та відносинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніщенко Ю., Єрмоленко С. Семантика і символіка кольору як лінгвокультурний феномен (на базі німецької та української мов). Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства» : *матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факту іноземної філології та соціальних комунікацій*, 19–20 квітня 2012 р. Суми : СумДУ, 2012. С. 3–5.
2. Бабій І. М. Колір і деякі мовні засоби його творення. Актуальні проблеми словотвору української мови. Тернопіль, 1993. С. 140–142.
3. Бакєєва Д. Символіка кольору у різноманітних культурах світу: міфологічний етап. Історичні, філософські, політичні та юридичні науки, культурологія та мистецтвознавство. Питання теорії та практики. Грамота, 2012. № 6. С. 30–33.
4. Веклич Ю. І. Значення кольорів у культурах народів світу у контексті формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. Ялта : РВНЗ «Кримський гуманітарний університет», 2013. Вип. 39. С. 56–62.
5. Веклич Ю. І. Порівняльна семантика лексем позначення білого та чорного кольорів у культурах країн світу. [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://www.psyh.kiev.ua/%D0%92%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D1%87_%D0%AE.%D0%86.%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%85_%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD_%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83#google_vignette.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
7. Ви, зорі-зориці...Українська народна магічна поезія: (Замовляння) / Упоряд. М. Г. Василенка, Т. М. Шевчук; Передм. М. Г. Василенка. Київ: Молодь, 1991. 336 с.

8. Висоцький О. Ю. Історія української культури: *Навчальний посібник*. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2009. 130 с.

9. Вовчі замовляння від зубного болю. Електронний ресурс]: Режим доступу: https://intelektnacii.top/2019/12/29/mahichni-zamovliannia-zibrav-i-uporiadkuvav-vitalij-kreslav/#google_vignette.

10. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 664 с.

11. Голубовська І. О. Етноспецифічні константи мовної свідомості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.15. Київ, 2004. 38 с.

12. Гончаренко С. У. Культурологія і проблеми інтегрованого навчання учнів. *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 1999. № 2. С. 66–69

13. Горбаненко С. А. Побутова магія східних слов'ян за археологічними даними: нариси. Київ: Наук. думка, 2020. 176 с.

14. Горобець В. Й. З історії назв кольорів в українській мові. *Культура слова*. Вип.12. Київ: Наукова думка, 1977. С.56–65.

15. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців. Київ, 2000. С. 328–330.

16. Гунчик І. Український магічно-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування : монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 232 с.

17. Дзівак О. М. Лексика на позначення кольорів у сучасній літературній мові : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 1974. 175 с.

18. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: *Словник-довідник*. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

19. Заговори від зубної болі. Електронний ресурс]: Режим доступу: https://intelektnacii.top/2019/12/29/mahichni-zamovliannia-zibrav-i-uporiadkuvav-vitalij-kreslav/#google_vignette.

20. Замовляння «Викачування хвороби на яйці». Електронний ресурс]: Режим доступу: https://intelektnacii.top/2019/12/29/mahichni-zamovliannia-zibrav-i-uporiadkuvav-vitalij-kreslav/#google_vignette.

21. Замовляння від гадюки. Електронний ресурс]: Режим доступу: https://intelektnacii.top/2019/12/29/mahichni-zamovliannia-zibrav-i-uporiadkuvav-vitalij-kreslav/#google_vignette.

22. Замовляння від переляку. Електронний ресурс]: Режим доступу: https://intelektnacii.top/2019/12/29/mahichni-zamovliannia-zibrav-i-uporiadkuvav-vitalij-kreslav/#google_vignette.

23. Замовляння від туги (рідної матінки в розлуці з милим дитятком). Електронний ресурс]: Режим доступу: https://intelektnacii.top/2019/12/29/mahichni-zamovliannia-zibrav-i-uporiadkuvav-vitalij-kreslav/#google_vignette.

24. Замовляння на ворогів і сусідів. Електронний ресурс]: Режим доступу: https://intelektnacii.top/2019/12/29/mahichni-zamovliannia-zibrav-i-uporiadkuvav-vitalij-kreslav/#google_vignette.

25. Замовляння на здоров'я породіллі. Електронний ресурс]: Режим доступу: https://intelektnacii.top/2019/12/29/mahichni-zamovliannia-zibrav-i-uporiadkuvav-vitalij-kreslav/#google_vignette.

26. Замовляння на нареченого. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://sribnovit.com/mahii/zamovliannia-na-shchaslyvu-doliu-ta-liubov/>.

27. Замовляння на любов «Люби – не відлюби». [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://sribnovit.com/mahii/zamovliannia-na-shchaslyvu-doliu-ta-liubov/>.

28. Замовляння, зібрані А. Шкарбаном. *Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся*. С. 79–88.

29. Історико-культурологічні аспекти семантики кольору. Академія кольору. Культурологічні аспекти кольору. [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://www.koloristika.in.ua/t_kak.php.

30. Історія та значення кольорів. [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://eskaro.ua/shkola_krasok/publikacii/poznavatelno_ukr/history_and_meaning_of_flowers_ukr/.

31. Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича. Київ: Либідь, 1994. 656 с.
32. Кириченко А. П. До семантичної характеристики назв кольорів у східнослов'янських мовах. Питання українського мовознавства. Кн. 4. Львів: Вид-во Львів. держ. ун-ту, 1960. С.127–136.
33. Кислюк К. В., Кучер О. М. Релігієзнавство: *Підручник для студентів вузів. Народ. укр. акад. 5 вид., виправ. і доп.* Київ, 2005. 636 с.
34. Ковтун Л. Український колористичний код світотворення. Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-13/Kovtun.pdf>.
35. Корницьк Л.А. Семантика кольору у декоративному мистецтві українців. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10976/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
36. Коротка історія теорії кольору. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://romasheva.com/uk/2021/a-brief-history-of-color-theory.html>.
37. Креслав В. Українські магичні замовляння. Київ: Видавництво : [ФОП Стебеляк](#). 2020, 56 с.
38. Крижанська О. Яким буває червоне? *Синонімічні кольороназви в українській мові. Урок української*. 2001. № 2(24). С. 22–24.
39. Крищенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові. Мовознавство. 1967. № 4. С. 97–112.
40. Матеріальна і духовна культура народів світу: Метод. рекомендації. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин, держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 72 с.
41. Мойсієнко В. Поліські замовляння. *Древляни: збірник статей і матеріалів з історії та культури Поліського краю*. Львів: Вид-во Інституту народознавства НАН України, 1996. Вип. 1. С. 121–165.
42. Мойсієнко В. Про дохристиянські божества та символічно-магічні кліше в поліських замовляннях. *Народна творчість та етнографія*. 1992. № 2. С. 43–50;

43. Москаленко М. Н. Українські замовляння. Київ: Дніпро, 1993. 307 с.
44. Мусіхіна Л. Магія українців устами очевидця. Київ : ТОВ «Гамазин», 2012. 400 с.
45. Наконечна Ю., Українець А. Народна медицина: традиції й сучасність. *Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся*. Рівне, 2003. Вип. 3. С. 43–55.
46. Нелюбова М. В. Психологія кольору (Авторський курс лекцій). [Електронний ресурс] / URL: http://www.videoton.ru/Articles/pshiho_color.html.
47. Новикова М. Прасвіт українських замовлянь / [упоряд. М. Н. Москаленко ; авт. передм. М. О. Новикова]. Київ: Дніпро, 1993. 309 с. С. 7–29.
48. Отич О. Колір як емоційно-змістовий код культури [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/706441/1/otich.pdf>.
49. Павлов О. Д. Замовляння як вербальна магія : Автореф. дис... канд. філол. наук. Київ, 1999. 49 с.
50. Піддубний С. В. Великий код України-Русі. Київ: Видавництво: [ФОП Стебеляк](#). 2020, 512 с.
51. Пономарьов А. П. Українська етнографія. Курс лекцій. Київ: Либідь, 1994. 318 с.
52. Потебня А. А. Про деякі символи у слов'янській народній поезії. *Про зв'язок деяких уявлень у мові Про купальські вогні та споріднені з ними уявлення. Про частку і схожих на неї істотах*. Харків. «Мирна праця», 1914. 243 с.
53. Прокопович Т. А., Каленюк О. М., Вахрамєєва Г. І. Основи кольорознавства та декоративно-прикладного мистецтва: навч. посіб. Луцьк: Поліграфічний центр «Друк Формат», ФПО Покора І. О., 2019. 91 с.
54. Релігієзнавство: курс лекцій / А. М. Колодний, В. М. Скиртач Л. І. Мозговий; М-во освіти і науки України, Слов'янський державний педагогічний університет. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 267 с.
55. Рослинна символіка українського фольклору. Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/01002os8-e2c9.docx.html>.
56. Садовнича В. Старовинна магія українців. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 256 с.

57. Семантика кольору в народній творчості і її відображення в побуті. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://4ua.co.ua/culture/tb2ac78b5c53b89521316d37_0.html#google_vignette.

58. Семашко Т. Ф. Колоративи у наївній картині кольору українського етносу. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, т. 8. С. 54–60.

59. Смольков О. А., Дещинський Ю. Л. Релігієзнавство: *Навчальний посібник*. Львів: «Магнолія Плюс»; видавець СПД ФО «В. М. Піча», 2006. 232с.

60. Старовинна магія українців. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://everand.com/book/494902306/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%8F%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2>.

61. Табенська О. І. Світова культура і мистецтво: Методичні вказівки до практичних занять здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за галуззю знань 24 Сфера обслуговування, спеціальністю 242 Туризм. Вінниця, 2023. 61 с.

62. Темченко А. Українські лікувальні замовляння: Автореф. дис... канд. іст. наук. Київ, 2003. 30 с.

63. Топчий О. Ю. Символічний складник колоративу білий. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v40/part_3/34.pdf.

64. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 20. Т. 2 / упоряд. В. Г. Виткалов ; редкол.: А. Г. Баканурський, С. В. Виткалов, О. М. Гончарова та ін. ; наук.-бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ. Рівне: РДГУ, 2014. 272 с.

65. Український колористичний код світотворення [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-13/Kovtun.pdf>.)

66. *Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко; Авт. передм. М.О. Новикова. Київ : Дніпро, 1993. 309 с.*

67. Характерні особливості магії, як форми ранніх релігійних вірувань. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.student-works.com.ua/kursovi/bjd/725.html>.

68. Шаталович І. В., Байрак Л. Ю. Історична еволюція релігії: Навч. посібник. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2013. 60 с.

69. Шкарбан А. Народна медицина Київського Полісся. *Полісся України : Мат. іст.-етнограф. дослідж. Київського Полісся*. 1994. Львів, 1997. Вип. 1. С. 205.